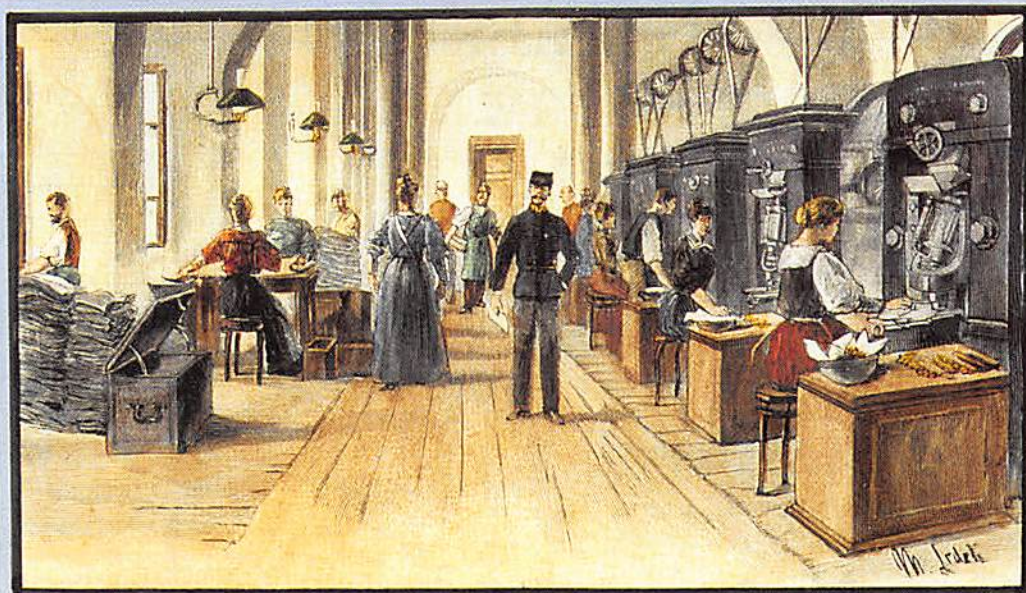

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

DECEMBER 8 · 94

M. Ledeb. Der Prägesaal in der Wiener Münze.

Elias Brenner 1647–1717

Brakteatfyndet i Tystberga 1599

Ericssbergssamlingen

Guldrummet

Pris 15 kr

MYNTBOKEN 1995

- Värderingskatalog över Sveriges mynt 995–1995
- Priser på svenska sedlar inklusive privatbanksedlar
- Extra stor jubileumsutgåva med artiklar om kvalitets-sättning, litteratur m.m.

ENDAST 198:–

HÖGKLASSIGA SVENSKA, RYSKA, BALTISKA OCH POLSKA MYNT SÖKES!

P.g.a. den låga kronkursen är
det extra förmånligt att sälja
NU!

MYNT GALLERIET

Biblioteksgatan 5, Box 7049, 103 86 Stockholm.
Telefon 08-611 33 88. Telefax 08-611 25 11.

Helårsabonnemang 1994 (2 auktionskataloger, 2-4 lagerlistor) mot insättning av SEK 150:– på postgiro 831 63 28-7.

Frimärken – Brev – Vykort – Mynt – Sedlar

Guld, silver, glas, porslin, nålmärken,
leksaker, konst, antik m.m.

Köper – säljer

Årlig samlarauktion nu för 5:e gången

Söndag Trettonhelgen 1995

Ett ökande antal inlämnare, inklusive
många sterbhus, har tagit fasta på att vi
sätter inlämnarens säkerhet i centrum.

Detta märks också bland många
inlämnade mynt och andra
intressanta samlarobjekt.

Vid större inlämningar kan särskilda
villkor tillämpas efter överenskommelse.

Välkommen att kontakta

Archie Tonkin, tel 013-12 41 70, eller

Tommy Östergren, tel 013-12 41 79.

TONKIN AB

Platensgatan 11, 582 20 LINKÖPING

SVENSK

NUMISMATISK TIDSKRIFT

har en upplaga på 1.400 ex.

Ca 1/10 av dessa når utanför Sveriges gränser
– Norden, Europa, USA.

Tidningen kommer ut med 8 nr per år:
första veckan i
februari – maj, september – december.

Våra annonspriser är jämförelsevis låga.
För annonsering kontakta Kjell Holmberg,
tel 018-38 23 47 (kvällstid och helger).

Prisexempel:

1/1 sida (151×214 mm)	1.800:–
2:a omslagssidan	2.200:–
4:e omslagssidan	2.500:–
1/2 sida (151×105 mm)	1.000:–
1/4 sida (72×105 mm)	500:–
1/6 sida (47×105 mm)	350:–
1/12 sida (47×50 mm)	175:–

Sista materialdag: Den 1:a i månaden före utgivning.
Heloriginal eller manus och gärna skiss
sändes till Kjell Holmberg efter överenskommelse.

*Annonser som ej är förenliga med
SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.*

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb

115 22 Stockholm

Tel 08-667 55 98

onsdag - torsdag kl 10.00 - 13.00

Fax 08-667 07 71

Postgiro 15 00 07-3

Bankgiro 219-0502

Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet

Box 5405

114 84 Stockholm

Tel 08-783 94 00

Fax 08-663 97 35

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:

Monica Golabiewski Lannby

Manuskriptgranskare:

Lars O. Lagerqvist

Även tel 0152-200 79

Annonser och auktionskalender:

Kjell Holmberg

Tel 018-38 23 47

(kvällstid och helger)

Prenumerationer:

Pris 125 kr/år (8 nr)

Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

Tryck:

Masterprint

Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

SNFs program

Föreningslokaler är öppna för medlemmar - gärna med sällskap - en torsdagkväll i månaden. Dörrarna öppnas kl 18.30.

- 1 december Öppet hus.
- 14 december Julfest med kaffe, lotterier, frågesport m m.
- 18 januari Öppet hus. Tag gärna med och visa dina nyförvärv.
- 2 februari Öppet hus.

Om ej annat anges hålls mötena kl 18.30 på Banérgatan 17 nb. Tag buss nr 44 eller 54 eller T-bana till Karlaplan.

Det numismatiska TV-programmet "Från Krösus till Wibble"

kommer i repris i TV2. De fyra sändningarna om ca 20 min vardera går under juldagarna: 23/12 kl 15.05, 24/12 kl 15.15, 25/12 kl 14.40, 26/12 kl 14.50.

Redaktionen önskar läsarna en **God Jul** och ett **Gott Nytt År** med ett litet rim för en portmonnä hämtat ur 270 julklappsdeviser och grötrim till muntration på julafton. Stockholm 1873:

Min gåfva är liten och nått
jag hoppas du icke den försmår,
får den bli ditt myntkabinett
ett ädlare värde strax den får.

SNFs kansli Besökstid 10.30 - 13.00 onsdag och torsdag.

Stängt: Midsommar - 1 september samt jul- och nyårshelgerna.

Innehåll SNT 8 • 94

	Sid
Porträtt av en numismatiker. Elias Brenner (18.4.1647-16.1.1717)	196
Enskilda firmors sedlar i Finland	201
Ytterligare uppgifter om svenska mynt funna i Litauen	204
Entrépolletter till Biologiska museet	205
Brakteatfyndet i Tystberga år 1599	206
Oscar II:s räddningsmedalj	207
Mynt- och medaljsamlingen vid Ericssberg. Då Gustaf Vasas sällsynta riksdaler 1540 såldes för - 40 kr	208
Tore Almqvists mynt	211
Säkerhetsdetaljer hos nya sedlar	215
Recension	216
Boknytt	216
Frågespalten	216
Utställning	216
Ålandsdalarn igen	218
Auktioner & Mässor	219

Omslag

Myntpräglingshallen vid myntverket i Wien. Här ser vi att den kvinnliga arbetskraften dominerar i de olika arbetsmomenten. I mittgången går en av vakterna som alltid hörde till i gamla tiders myntverk. Gravyr av Moritz Ledeli (1856-1920), som gärna skildrade folklivets olika aspekter. Foto: RIK-foto.

Bilden utgör ett av de numismatiska motiv på tallriksunderlägg som Kungl. Myntkabinettet tagit fram till julen 1994. Se annons på sid 219.

Porträtt av en numismatiker

Elias Brenner (18.4.1647–16.1.1717)

Av Peter Berghaus

Elias Brenners *Thesaurus nummorum Sueo-gothicorum*, Stockholm 1691, räknas till en av de få numismatiska skrifter från tiden före år 1700, som utgavs i ett enskilt land och som under följande år dessutom löpande kompletterats¹ med ytterligare planscher. En andra, mycket större upplaga – postumt utgiven av Brenners vän och arbetskollega Nicolaus (Niklas) Keder (1659–1735)² – utkom 1731 i Stockholm.³ År 1972 utgav förlaget Rediviva i Stockholm ett faksimiltryck av den första upplagan i 500 numrerade exemplar med en informativ kommentar⁴ av Nils Ludvig Rasmussen (1904–1973)⁴ och Ernst Nathorst-Böös (1918–1988).⁵

Elias Brenner härstammade från en i Finland bofast familj. Hans far, Isak Brenner (1603 Mustasaari – 1670 Väsentälä by, Storkyro),⁷ som hade studerat i Uppsala, var sedan 1644 protestantisk präst i Storkyro, där Elias föddes.⁸ Efter skolgång i Nykarleby 1654–58 och i Björneborg 1658–62 kom Elias Brenner 1663 till Uppsala universitet, där han som student påverkades av professorerna Olaus Verelius (1618–1682)⁹ – som undervisade om hembygdens forntid – men i synnerhet av Johannes Schefferus (1621 Strassburg – 1679 Uppsala)¹⁰ föreläsningar. Schefferus höll numismatiska seminarier och undervisade dessutom sina elever i tecknings- och miniatyrkonst samt i grafisk teknik.

Väl förberedd för ett motsvarande arbete och samtidigt begåvad långt utöver genomsnittet, anställdes Brenner år 1668 som ritare och gravör (dvs kopparstickare) hos det föregående år bildade Antikvitetskollegiet – en föregångare till den senare, ännu existerande Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien. Efter 1673 arbetade Brenner även som miniatyrmålare; på Nationalmuseum vittnar en mängd miniatyrer om hans begåvning inom detta område. År 1684 utsågs han till miniatyrmålare vid hovet samt hovkansliets vapenmålare. Han

Elias Brenner (1647–1717), kopparstick av Claude Haton från E. Brenner, *Thesaurus Nummorum Sueo-Gothicorum*², Stockholm 1731, ram 17,5 × 13,3 cm, bladkant 22,3 × 18,2 cm.

adlades 1712. Brenner var gift två gånger, först 1676 med Erengerd Stamm (ca 1656–1679), därefter 1680 med Sofia Elisabet Weber (1659–1730),¹¹ vilken gjorde sig känd som författarinnan under namnet Sofia Brenner. Brenner är begravd i Riddarholmskyrkan.

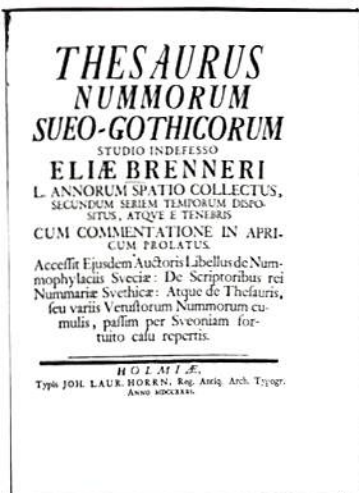
År 1721 kom Brenners betydande samling av svenska mynt i Walter Graingers († 1729)¹² ägo, en i Stockholm bosatt engelsk köpman. I en katalog kallad *Museum Graingerianum* offentliggjorde Nicolaus Keder 1728 denna samling.¹³ Svenska staten kunde inte uppbringa pengar till inköps-

Medalj 1700 av Carl Gustaf Hartmann (1666–1738) av Elias och Sofia Brenner. KMK.

Vinjett till Thesaurus, 2:a upplagan 1731, utkast av Elias Brenner, gravör H. Padtbrugge.

Vinjett insidan till Thesaurus, 2:a upplagan 1731.

Vinjett insidan till Thesaurus, del 1, 1:a upplagan 1691.

priset 20 000 daler kopparmynt, utan samlingen såldes till en rysk furste. I dag kan man finna några exemplar i Puschkin-museet i Moskva och på Nationalmuseet i Helsingfors i Antells samling; möjligen finns det ytterligare exemplar i Eremitaget i S:t Petersburg.¹⁴

På titelsidan till den första upplagan av Brenners verk från 1691, ritad av Brenner själv och graverad av Hermann Padtbrugge,¹⁵ anger Brenner att hans myntsamling, på vilken han grundat sitt verk, hade insamlats under loppet av tretton år. I den andra upplagan från 1731 anges på motsvarande sätt på titelgravuren ett samlande som pågått under femtio år. Titelgravuren symboliserar Brenners intressen: mittbilden visar en gudomlig hand, som placerar riksvapnet med tre kronor (INSIGNIA REGNI SVEICIAE) på ett block, framför vilket några mynt ligger. Här föreligger förvisso ett bevis på förekomsten av strykprovet. Myntets halt fastställdes genom att gnida "provstenen". Sålunda lyder devisen EXAMINE PROBANTUR (genom undersökningen blir hon erkänd), dvs kungariket Sveriges överhöghet har provats och är helt utan tadel. I bakgrunden kan man se ett typiskt svenskt, skogsbeklätt landskap med en runsten från 1000-talet, sådana som ofta påträffas

i Sverige – framför allt i Södermanland och Uppland, och som Brenner säkert upprepade gånger ritade och graverade. Bilden omges av en ram i barock på vilken hänger medeltida textilier och band inskrivna med runor beledsagade av två klubbor. Över devisen ser man fågel Fenix uppstigande ur flammorna som symbol för återupplivandet av antikviteterna; den stiger upp ur en med runor dekorerad kittel. Till vänster och till höger är kitteln omgärdad av fanor och koger. Dessutom svävar två unga genier förbi med lagerbärskvistar, därmed förkunnande Sveriges anseende. Härigenom har Brenner velat inleda sitt verk med en för barocken typisk innehållsrik komposition, vilken måste ha tillkommit senast 1686 (Padtbrugge avled 20.2 detta år).

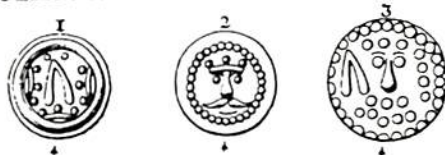
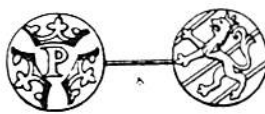
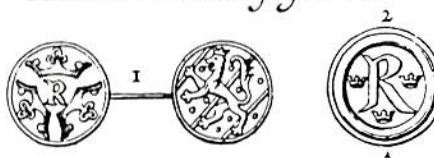
De första planscherorna till den första upplagan graverades redan 1684. För detta ändamål anlätade Brenner den nürnbergiske gravören Johann Christopher Sartorius (ca 1650, Nürnberg – 1739, Prag)¹⁶ men har emellertid själv även graverat några av dem, framförallt den nyare tidens mynt och medaljer. Den nya tidens mynt är till största delen avbildade i träsnittsteknik. Dessa ark är inte signerade.

Brenner indelar sitt arbete i två delar: Primus liber från 818 till 1518; liber Secundus (den andra boken) från

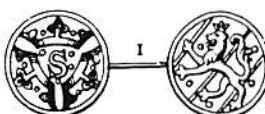
Gustav Vasa (1523–60) till Karl XI (1660–97). Bland de medeltida mynten fram till 1300-talet har Brenner tagit med ett antal förfälskningar och märkligt nog fritt uppfunna mynt, och dessutom har han feldaterat många. I nytrycket 1972 har N. L. Rasmusson gjort en noggrann redovisning av alla dessa oriktigheter. Omfattningen av materialet från 1400- och 1500-talen är förvånansvärt rikligt. Även materialet från Gustav Vasas tid, i vilket även medaljer ingår, är omfattande. Mynten är inordnade efter respektive myntort (Stockholm, Västerås, Åbo). Början till varje ny regeringstid inleds med en kort mynthistorik.

Av stort intresse är den långa, på latin hållna inledningen i II kapitel, som avfattats i en för Karl XI bestämd upplaga på svenska, för att underlätta läsningen för den i latin okunnige kungen. Här utgör myntens omskrifter och myntbilderna källor till den svenska statssymboliken. I avsnitten 8–10 går han in på de i Sverige så ofta förekommande skattfynden av arabiska, anglosaxiska och tyska

(Publicerat i Geldgeschichte Nachrichten nr 146, november 1991)

OLAUS. *Freestika*.BJORNO A^{Ch} 118 STENCHILLVS.
alii Anno 800 Anno Ch 910AMUNDUS. *Kolbrenna*. A^o Ch 1019PHILIPPUS. A^o Ch 1080RAGVALDUS *Knaphöfde*. 1120

SVERCHERUS. 1138

ERICUS. 9. 1150.

E. Brenner collegit et pinxit:

Sartorius fecit:

Thesaurus, 1:a upplagan 1691, plansch (kopparstick), utkast av E. Brenner, gravör Sartorius 1648.

mynt från vikingatiden. Av denna orsak avbildas även en arabisk dirham i texten.

Brenner distribuerade inte sin bok via bokhandeln, utan förärade den till specialister och förnäma personligheter, bland dem Ludvig XIV av Frankrike samt shahen av Persien. I juli 1697 tackar Gottfried Wilhelm von Leibniz (1646–1716), den berömda filosofen och matematikern, för ett

exemplar av verket. Även under åren efter 1691 till kort före sin död arbetade Brenner vidare med sitt verk för att fullborda det med flera planscher, den sista graverad av honom själv, vilken tillkom så sent som 1716. För framställningen av planschererna har han dessutom även anlitat kopparstickarna Erik Reitz (ca 1660–1696),¹⁷ Willem Swidde (ca 1660/61–1697),¹⁸ samt Ivo Scheffer (1665–1713).¹⁹

I den första utgåvan av Thesaurus visar det sig tydligt att tiden omkring 1691 ännu inte var mogen för en exakt bedömning av de tidiga så svårhanterliga svenska mynten från tiden omkring år 1000 till ungefär 1300. Den andra upplagan, ombesörjd av Nicolaus Keder, kom att i detta avseende betyda ett stort framsteg. För generationer var emellertid Elias Brenner numismatikens fader. Han var den

förste att ge en informativ överblick av den svenska mynthistorien.

Upptäckten av det vikingatida skattfyndet i Näs, Österåkers socken, Uppland, 1704²⁰ och offentliggörandet av Olov skötkonungs mynt (995–1022) från detta fynd 1706²¹ fick den svenska myntpräglingen att framstå i ett helt annat ljus. Sålunda kunde den andra upplagan från 1731 noggrannare behandla just detta tema. Redan den gången berättas det på s. 265–70 om sjutton medeltida myntfynd från Sverige, bland vilka myntskatten från Näs inrangerats som nr XV på s. 269.

Numera är även den andra postuma utgåvan av *Thesaurus* försedd med ett porträtt av Brenner, graverat av Claude Haton (1670, död i Stockholm ca 1732)²² och signerat ex orig. C. H. f. Framställningen är uppenbart inspirerad av Brenners självporträtt i miniatyrförmat, i dag på Nationalmuseum i Stockholm. Som tecken på värdigheten som assessor i Antikvitetskollegiet dominerar porträttet av en hög allongeperuk. Ludvig XIV:s påverkan! En feodal klädsel förhöjer intrycket av personligheten, vilken just i underskriften berömligt betecknas med hans ställning som assessor vid Antikvitetskollegiet. I en dikt med sex latinska distika, säkerligen tillkomna under Brenners livstid, och insatta före texten, hedrar Nicolaus Keder sin vän och kollega Elias Brenner som heraldiker, målare, gravör och arkeolog: "I många århundraden kommer Ditt namn Brenner att stråla på jorden".

Under trehundra år har Brenners verk inte förlorat sin betydelse för numismatiken. Hans verk blev även kända i Tyskland och förvärvades där av biblioteken. Sålunda äger Hertig August-Biblioteket i Wolfenbüttel ett exemplar av den första upplagan från 1691, vars kopparstick (graverade av Brenner, Reitz och Swidde) når till 1696 och har ett ex libris *Bibliothecae Riddagshusanae* (alltså från Cistercienserklösteret, Riddagshausen, Braunschweig, som från 1690 till 1809 härbergerade ett predikoseminarium) och ett vackert exemplar av den andra upplagan från 1731 med ex libris Io. Georgii Burckhardt.

(översatt av Maj Jarl,
red. av Lars O. Lagerqvist)

GUSTAVUS PRIMUS.

R. Gustavs den I. R. Dal.

Thesaurus, I: a upplagan 1691, träsnitt, plansch med Gustav Vasas daler. Anonym konstnär.

Noter:

¹ Lipsius 1801, s. 57. – Clain-Stefanelli 1984, s. 1022, nr II586.

² SBL 21, 1975–77, s. 15–19 (B. Malmér). – Nathorst-Böös – Wiséhn 1987, s. 63.

³ *ibid.*, s. 63.

⁴ NNUM 1974, s. 33–36 – NNB 1974, s. 25.

⁵ NNUM 1989, s. 45–47.

⁶ Utförlig recension av G. Hatz i HBN 24/26, 1970/72, s. 284–286.

⁷ SBL 6, 1926, s. 201–203.

⁸ För följande framställning jfr SBL 6, 1926, s. 203–21. – SKL 1, 1952, s. 241–243. – SvMK 1, 1942, s. 462. –

Thesaurus, 2:a upplagan 1731, kopparstickplansch 1716 av Elias Brenner. KMK.

Medalj över Elias Brenner utförd av Arvid Karlsteen (1647-1718).

N. L. Rasmusson, Elias Brenner som medeltids-numismatiker. I: *Dona Numismatica*. . . Walter Hävernicks, publicerat 23 januari 1965, red. av P. Berg-haus och G. Hatz, Hamburg 1965, s. 309-330. - Rasmusson - Nathorst-Böös 1972, s. 11-21 - Nathorst-Böös - Wiséhn 1987, s. 22-23. - Brenners betydelse för den vetenskapliga numismatiken framförs dessutom bl a av A. Luschin von Ebengreuth, *Allgemeine Münzkunde und Geldgeschichte des Mittelalters und der neuen Zeit*, München 1926, s. 11 och av E. E. Clain-Stefanelli, *Numismatics, an ancient science*, Contributions from the Museum of History and Technology 32, Washington, D.C. 1965, s. 26.

⁹ SvMK 8, 1955, s. 269-270.

¹⁰ SvMK 6, 1949, s. 540-541. - Nathorst-Böös - Wiséhn 1987, s. 98.

¹¹ SBL, 6, 1949, s. 212-214.

¹² Nathorst-Böös - Wiséhn 1987, s. 44. Ej noggrant utforskade levnadsdata.

¹³ Lipsius 1801, s. 207.

¹⁴ E. Nathorst-Böös, *Mynt ur Elias Brenners samling i ett ryskt museum*, NNA 1963, s. 131-135. - Rasmusson - Nathorst-Böös 1972, s. 20-21.

¹⁵ SKL 4, 1961, s. 346-347.

¹⁶ SKL 5, 1967, s. 50-51.

¹⁷ SKL 4, 1961, s. 466.

¹⁸ SKL 5, 1967, s. 356.

¹⁹ Professor Johannes Schefferus yngste son (jfr anm. 10). SKL, 5, 1967, s. 60.

²⁰ G. Hatz, U. S. Linder Welin, B. Malmer, G. van der Meer, N. L. Rasmusson, A hoard from Näs, Österåker, Uppland, found in 1704. I: *Commentationes de nummis saeculorum IX-XI in Suecia repertis II*, hrsg. av N. L. Rasmusson och B. Malmer, Stockholm 1968, s. 277-381.

²¹ N. Keder, *Nummi aliquot diversi ex argento praestantissimi: Nempe decem Olai Sveici, unus Anundi Carbonarii ac unus Haquini Rufi, Sveciae regum; nec non unus Svenonis Bifidabarba Daniae regis; omnes tellure Svecica olim absconditi, nuperque casu in apricum prolati*. . . , Leipzig 1706. - Lipsius 1801, s. 206.

²² SKL 3, 1957, s. 63-64. En vänlig hänvisning av min vän Lars O. Lagerqvist, Stockholm. Ett porträtt (oljemålning) från 1680, målat av Mikael Dahl, finns hos Kungl. Myntkabinettet, Stockholm, avbildat av Clain-Stefanelli 1965 (anm. 8), s. 26.

Förkortningar och referenser

Clain-Stefanelli 1984: E. E. Clain-Stefanelli, *Numismatic Bibliography*, München/New York/London/Paris 1984.

HBN = *Hamburger Beiträge zur Numismatik*, Hamburg 1947 ff.

Lipsius 1801: J. G. Lipsius, *Bibliotheca numaria sive catagologus auctorum qui usque ad finem seculi XVIII de re monetaria aut numis scripserunt*, Leipzig 1801, nytryck, Colchester 1977.

Nathorst-Böös - Wiséhn 1987: E. Nathorst-Böös - Ian Wiséhn, *Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet. Numismatiska Meddelanden XXXVI*, Stockholm 1987.

Rasmusson - Nathorst-Böös 1972: N. L. Rasmusson - E. Nathorst-Böös, *Elias Brenner och hans Thesaurus Nummorum. I Elias Brenner, Thesaurus Nummorum Sveo-Gothicorum, Thet är en skatt af swenskt mynt*. Nytryck Stockholm 1972. (Suecica Rediviva 23.)

NNÅ = *Nordisk Numismatisk Årsskrift*, Köpenhamn/Stockholm/Oslo/Helsingfors 1936 ff.

NNB = *Numismatisches Nachrichtenblatt*, Hamburg/Emden/Speyer 1952 ff.

NNUM = *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, Oslo/Köpenhamn 1936 ff.

Sundqvist T. - Wahlquist G. Stockholm. Om Elias Brenner, hans miljö och verksamhet. *Myntkontakt* 1979:3, s. 59-62.

SBL = *Svenskt Biografiskt Lexikon*, Stockholm 1918 ff.

SKL = *Svenskt Konstnärns Lexikon*, Malmö 1952-67.

SvMK = *Svenska Män och Kvinnor*, Stockholm 1949-55.

Enskilda firmors sedlar i Finland

Av Ian Wiséhn

Kungl. Myntkabinettets finska sedelsamling är tämligen rik och representativ. Bland de vackra reguljära sedlarna ligger dock ett antal sedlar av mer inofficiell karaktär. Först och främst finns där en del lokala sedlar från Finlands Frihetskrig 1918. Men i samlingen finns också sådana som utgivits av enskilda firmor åren 1859-60. Detta ämne har redan tidigare uttömmande behandlats av Oscar Nikula i artikeln "Den privata sedelemmissionen 1859-60" som ingår i festskriften *Ekonomi och kultur*, tillägnad Hugo E. Pipping (Helsingfors 1955). Även Hugo E. Pipping har i sitt verk *Från pappersrubel till guldmärk. Finlands bank 1811-1877* (Helsingfors 1961 s. 305ff) lämnat uppgifter om denna sedelutgivning. Av denna anledning ges här endast en kort sammanfattning kring dessa sedlars utgivande.

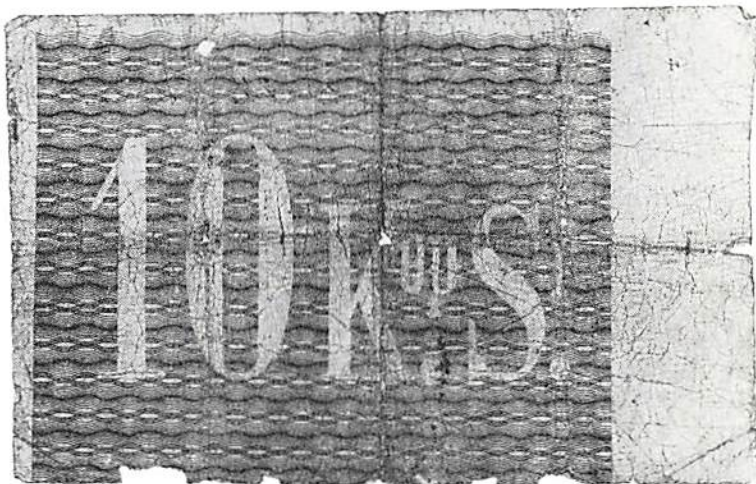
Krimkrigets efterdyningar skapade lågkonjunktur i många länder. Detta gäller i synnerhet Ryssland, som ju var den ena parten i kriget, och Finland, som var knutet till Ryssland. Under en period upphörde statsbanken att inlösa sina sedlar i silver. Det gällde för banken att skydda sin silverfond. År 1859 visade rubelkursen en fallande tendens vilket bl a medförde att mynten, särskilt då silvermynten, försvann ur den allmänna cirkulationen. Runt om i Finland fanns ryska uppköpare av silvermynt. Resultatet blev en formlig "dammsugning" av mynt. I oktober 1859 föreslog statsmannen friherre Fabian Langenskiöld i senaten att solida bruks- och fabriksägare, som redan börjat utge egna sedlar, skulle få rätt att utge "kreditbiljetter". Detta stred visserligen mot gällande lag men borde legaliseras. Något beslut i frågan kom inte, men inte heller någon åtgärd mot de firmor som redan hade egna sedlar. Även i Reval m fl andra orter utgavs privata sedlar.

Småningom inträdde stabilitet i penningväsendet. År 1860 bestämdes, att Finland skulle erhålla en egen myntenhet, mark, varvid en rubel motsvarade fyra mark.

Sammanlagt utgav drygt tjugo bruk och firmor egna sedlar. Dessa förde sig enligt följande:

1.

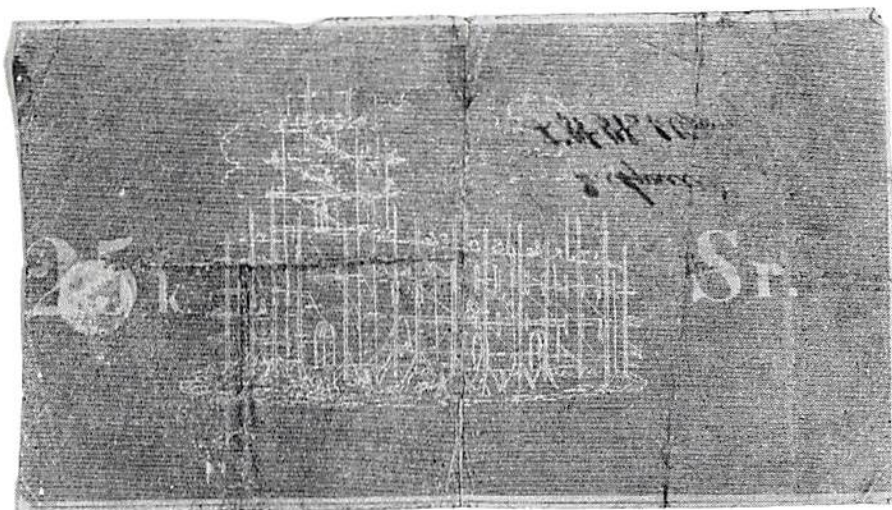
1. Baksidan

Björkboda järnbruk, Kimito
Björneborgs mekaniska verkstad,
Björneborg
Carl Bruun & C:ie, Fredrikshamn
Dahls bruk, Dal
Finlayson & Co, Tammerfors
H.O. Fontell, Kristinestad
Fredriksfors bruk, Fredriksfors
Alexis Gratschoff, Lovisa
Kuvaskangas glasbruk, Merikarvia
Karl E. Lundman, Kristinestad
Nystad kyrko nybyggnadsfond,
Nystad
H.J. Oldenburg & Co, Björneborg
Räfsö varv, Björneborg

Ph. U. Strengberg, Jakobstad
Sädö skeppsvarv, Björneborg
Torsnäs glasbruk, Ulvsby
Uleåborgs stora skeppsvarvsbolag,
Uleåborg
Wasa Bomulls Manufaktur Aktie
Bolag, Vasa
Wendelinska rederi- och handels-
firman, Kristinestad
Carl Gustaf Wolffs rederi- och
skeppsvarv, Vasa
Wärtsilä bruk, Wärtsilä

2.

2. Baksidan

I Kungl. Myntkabinettets samlingar finns emellertid endast ett litet antal av dessa sedlar. Dessa presenteras nedan.

1. Finlayson & Co, Tammerfors, 10 kopek silver, 24 mars 1860, nr 766. Svart guillochétryck på gult (?) papper, undertecknad av Thomas Hagel. Längs kanten finns firmanamnet tryckt med litograferade versaler. Baksidan svart tryck. Nederst på framsidan finns texten: "Denna Anvisning gäller för Herrar FINLAYSON & Co fabriksarbetare".

Troligen var Finlayson & Co den första firman som började utge egna sedlar. Redan under Krimkriget var skiljemynsbristen så stor att företaget tvingades utbela arbetarnas löner med egna kassaanvisningar. Dessa småsedlar mottogs utan svårighet av både arbetare och affärer i Tammerfors. För att säkra sina betalningar

gick företaget till generalguvernören 1856 för att begära tillstånd att bedriva egen sedelutgivning. Tillstånd lämnades också. När så myntbristen återigen infann sig 1859-60 återupptog företaget utgivningen av sedlar. Man ansåg att det gamla tillståndet fortfarande gällde. Även sedlar i valören 75 kopek silver trycktes.

Detta exemplar tillhör Sveriges Riksbank (inv. nr 23 290) och överfördes såsom deposition till KMK 1947. Ursprungligen ingick sedeln i Henryk Bukowskis samling och finns medtagen i *Samling af Svenskt och Utländskt Sedelmynt*, som Bukowski utgav 1886 (nr 1152).

2. Nystads kyrka nybyggnads fond, Nystad, 25 kopek silver, 2 april 1860, nr 738. Svart guillochétryck på gult papper, undertecknad av F.W. Wahlberg. Texten i mittfältet omges av en bred bård i vilken kyrkan finns infälld i den övre delen. På sedeln

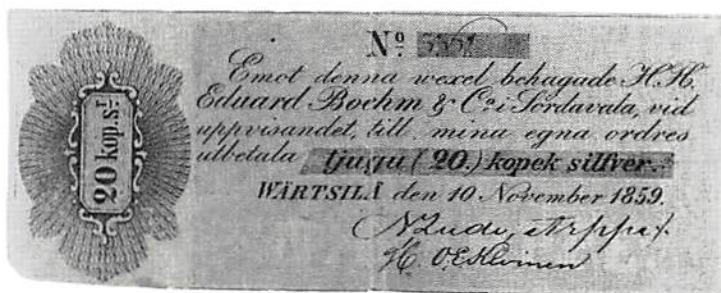
baksida framträder kyrkan under byggnad med byggnadsställningar runt hela kyrkan. Sedeln är utställd på handlanden F.Th. Lindroth.

Orsaken till att dessa sedlar utgavs hör intimt samman med byggandet av Nystads nya kyrka. När lönerna skulle betalas uppstod alltid stor brist på skiljemynt. För att klara löneutbetalningarna beslöt Byggnadskommittén och dess ordförande köpmannen Wahlberg att man skulle trycka egna sedlar. Nikula berättar att emissionen omfattade 5 000 rubel och 1 500 i valören 1 rubel, 4000 i valören 25 kopek och 5000 i valören 10 kopek.

I KMKs samling finns även en sedel i valören 50 kopek silver, utgiven 2 april 1860, rosa papper, nr 226. Sedlarna fick stor spridning. KMKs två exemplar tillhör båda depositionen från Sveriges Riksbank (inv. nr 23 290).

3.

4.

3. H.J. Oldenburg & Co, Björneborg, 25 kopek silver, 3 januari 1860, nr 583. Svart guillocktryck på vitt papper. Baksidan saknar tryck. Sedlar utgavs i valörerna 10, 20 och 25 kopek silver.

Firman H.J. Oldenburg & Co ägnade sig huvudsakligen åt tändsticksframställning och var som sådan fabrikant en av Europas största. Firman hade naturligtvis en ledande ställning i Björneborg. Sedlarna användes bl a vid löneutbetalningar.

I KMKs samling finns ytterligare en sedel i valören 25 kopek silver, utgiven även den 3 januari 1860, nr 1198. Båda exemplaren tillhör depositionen från Sveriges Riksbank. En sedel i valören 20 kopek silver finns också, men den kommer från f.d. Bankmuseet (inv. nr 30 000) och tillhör därmed KMKs egna samlingar. Sedeln är utgiven samma datum som de två tidigare nämnda men har nr 931.

4. Wärtsilä bruk, Wärtsilä, 20 kopek silver, 10 november 1859, nr 3361, svart tryck och dekor på blått papper. Sedelns text lyder: "Emot denna wexel behagade H.H. Eduard Boehm & Co i Sordavala, vid uppvisandet, till mina egna ordres utbetala tjugu (20.) kopek silver".

Sedlar utgavs i valörerna 5, 20, 25, 50 och 75 kopek silver samt i 1 rubel. Varje valör har sin egen färg. Tryckningen av sedlarna skedde hos Liewendals i Helsingfors.

Uppenbarligen hade handelshuset Boehm & Co i Sordavala kommit överens med Wärtsilä bruk om att ta emot sedlarna i likvid vid leveranser till brukets underlydande.

KMKs sedel tillhör depositionen från Sveriges Riksbank (inv. 23 290). ☐

Foto Jan Eve Olsson, RIK-foto.

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER**

*Spec. sedlar
Betalat bra för sedlar före 1930*

Vasagatan 42
III 20 STOCKHOLM
Tel 08-11 08 07

Ytterligare uppgifter om svenska mynt funna i Litauen

Av Eugenijus Ivanauskas

Under 1992 påträffades tio exemplar av svenska mynt i valören ett öre. På godset Aradninkai hittade man ett. Detta är den sydligaste platsen i Litauen, där man påträffat ett svenskt mynt. I Lukosaičiai, Oniunai och Rukuiziai hittades svenska mynt i ett s.k. "bondefynd" från 1700-talet på platsen för en bondgård. I byn Daucionys hittades också ett öre och i Pazaislis värdshus 100 mynt från 1600- och 1700-talen. Tre av dem var av silver: 1 svenskt öre 1733, två groschen från Preussen slagna 1773 och 3 polska groschen slagna 1622. Värdshuset tillhörde ett camaldulens-kloster. På platsen för Zoviskiai värdshus fanns bebyggelse från början av 1500-talet fram till det andra decenniet av 1900-talet. Där påträffades 49 mynt, inklusive 4 svenska, på den lilla kullen där bebyggelsen fanns. Förutom dessa hittades 6 mynt av silver.

Åren 1992 och 1993 förekom svenska mynt i resterna av fyra fynd, nämligen i Jurgaiciai, Nuodeguliai, Oniunai och Romes Laukas. I den andra delen i fyndet från Oniunai fanns ett svenskt mynt bland 300 polska, preussiska och nederländska. Fyndet från Nuodeguliai är det enda av dem från andra hälften av 1700-talet, där vi hittade ett svenskt öre bland värde-mynten.

Fyndet 1991 från andra hälften av 1600-talet hittades i Trakai. I det fyndet fanns tre svenska 2-markar (se fig. 1). Vi har dessutom ytterligare information om några tidigare fynd. I städerna Ylakiai och Kaunas, i slottet Medininkai, i byn Parudaminys och i slottet i Vilnius hittades av en händelse mynt i valören ett öre. I Pajuostis i närheten av en gammal kyrkogård hittades också ett öre. I Pajuostis i närheten av en gammal kyrkogård hittades också ett öre. Där hade troligen någon tappat det. Fem svenska mynt påträffades i Kedainiai under pågående utgrävning av den stora marknadsplatsen bland förmultnade hus.

I Sventoji hittades ett mynt om 4 pennningar, slaget 1559. Det var det äldsta svenska mynt som hittats i litauisk jord. År 1993 hittades på stranden,

Karl XI, 2 mark 1668. En av de tre som hittades i Trakai, Litauen, år 1991.

förstörda av sjö och vind, i trakten av Sventoji ytterligare några mynt, bl a ett öre.

M. Balcius informerade om att han har mynt i sin ägo från Girkautai-fyndet. Antalet svenska mynt har ökat i fynden. J. Putrius¹ har kommit över information om fem plåtmynt, som skall ha hittats 1865 på stranden av Melnrage. Lokalbefolkningen har berättat för H. Genthe, att de för några år sedan funnit en liten summa pengar och det skulle, vad de minns, ha varit vid havet på den plats där ett svenskt skepp förliste på väg till Königsberg. Man kom också på att man 1924 hittade ett plåtmynt från Nida. Det tappades bort men återfanns efter 2:a världskriget.

I tidigare publicerad information² fanns en del förargliga misstag och förväxlingar. Man kom på att en omtalad skatt hittats i det närbelägna Gaizunai (distriktet Jonava) och inte i Seta, och att den hade gömts 1756 och inte 1693, som det angivits.

I det första fyndet från Radviliskis fanns, förutom 1 öre slaget 1634, flera 2-ören. Vi har inte registrerat dem, eftersom vi inte var säkra på deras ursprung. Efter att ha gått igenom hela fyndet noggrant är vi övertygade om att dessa mynt tillhör nämnda fynd.

En rättelse även när det gäller den svenska l-öringen. Den hittades inte i Virbalis utan i den närbelägna byn Unija³.

Se även SNT 7 · 91 s. 148–152.

Noter

- 1 J. Putrius, Svediskos klipos Lietuvoje. *Vakaru baltu istorija ir kultura*, 1, Klaipėda 1992, s. 144–153.
- 2 SNT 7 · 91 s. 150.
- 3 *Wiadomości numizmatyczno archeologiczne*, T. 5, nr 2, Kraków 1913, s. 172.

Fynd av svenska mynt i Litauen

1:a gruppen: skattfynd

Girkautai, Distrikt Šiauliai 1766/1972.
Karl XI, 5 öre 1690, 1691, 1693, 1694.
Karl XII, 5 öre 1714, 4 öre 1718.

Mikelis Balčius samling (nedan förkortat MB) Jurgaiciai, distrikt Šiauliai 1758/1983
Karl XI, 5 öre 1693, 1694.
Karl XII, 5 öre 1699, 1708 (2), 1709, 4 öre 1716.
Fredrik I, 5 öre 1731, 1741, 1742, 1746 (2).

Aleksandras Potašovas samling (nedan förkortat AP) Melnrage, staden Klaipėda 1686/1865.
Karl XI, 2 daler 1686 (plåtmynt), 1 daler 1685 (4) (plåtmynt).

H. Genthe, Münzfund, *Altpreussische Monatsschrift*, Bd. II, Hft. 7, Königsberg 1865, s. 660–661.
Nuodeguliai, distrikt Utena 1766/198?
Karl XI, 5 öre 1690, 1692, 1 öre 1691.
Karl XII, 1 öre 1708, 1713.
Fredrik I, 1 öre 1733.

AP:s (Aleksandras Potašova) samling:
Oniunai, distrikt Kupiškis 1718/1992.

Karl XII, 4 öre 1718.

AP:s (Aleksandras Potašova) samling:
Radviliskis, distrikt Radviliskis 1663/1951.
Kristina, 1 öre 1648 Reval.
Karl XI, 1 öre 1661.

Litauiska Nationalmuseet (nedan förkortat LNM).

Romes Laukas, distrikt Silale 1756/1965.
Karl XII, 5 öre 1700, 1702.
Fredrik I, 5 öre 1730, 1748.

AP:s (Aleksandras Potsova) samling.
Trakai, distrikt Trakai 1683–1991.
Karl XI, 2 mark 1668, 1670, 1673.

2:a gruppen: lösfynd

LNM

Aradninkai, distrikt Lazdijai 1992.
Karl XI, 1 öre 1672.

LNM

Daucionys, distrikt Kaunas 1992.
Karl XII, 1 öre 1704.

LNM

Ylakiai, distrikt Mazeikiai 1928.
Fredrik I, 1 öre 1733.
Lietuvos aidas. 1604.1928, nr 70
Kaunas, distrikt Kaunas 1980–1985.
Fredrik I, 1 öre årtal oläsligt.

MB:s (Mikelis Balcius) samling
Kedainiai, distrikt Kedainiai 1990–1991.
Karl XI, 1 öre 1668.

Fredrik I, 1 öre 1721, 1723, 1733, 1743.

Kedainiai museum

Lukosaiciai, distrikt Siauliai 1992.
Fredrik I, 1 öre 1724.

LNM

Medininkai, distrikt Vilnius 1982–1983.
Fredrik I, 1 öre 1733.

Oniunai, distrikt Kupiskis 1992.
Karl XI, 1 öre 1666.

Pajuostis, distrikt Panevezis 1974.
Karl XII, 1 öre 1713.

Parudaminys, distrikt Vilnius 1990–1991.
Kristina, 1 öre 1634.

Stasys Patkauskas samling
Pazaislis, staden Kaunas 1992.
Fredrik I, 1 öre 1733.

LNM

Rukuiziai, distrikt Joniskis 1992.
Fredrik I, 1 öre 1725.

Sventoji, staden Palanga 1965–1993.

Gustav I, 4 penningar 1559.
Karl XI, 2 öre 1665, 1 öre 1672 Reval.
Fredrik I, 1 öre 1724.

MB:s (Mikelis Balcius) samling
Vilnius 1988.

Fredrik I, 1 öre 1727

LNM

Zoviskiai, distrikt Anyksciai 1992.
Karl XI, 1 öre 1668, 1683.
Fredrik I, 1 öre 1725, 1742.

(Översatt av Maj Jarl,
red. av Lars O. Lagerqvist)

Entrépolletter till Biologiska museet

Det finns inte så många svenska polletter som är utgivna av museer. Ett av landets minsta museer, Biologiska museet i Stockholm, har dock utgivit en hel serie som är kopplade till entréabatter.

Biologiska museet på Djurgården öppnades 1893. Anordnandet av museet anförtröddes åt zoologen Gustaf Koltthoff och konstnären Bruno Liljefors. Ritningarna till den originella byggnaden gjordes av Agi Lindegren. Samlingarna består av mer än tvåtusen skandinaviska däggdjur och fåglar, exponerade i sin naturliga miljö. I ett enda stort panorama med fondmålningar utförda av Bruno Liljefors framställs de olika landskapstyperna, från inlandsnatur till kustlandskap.

Säkert var Biologiska museet ett mycket populärt utflyktsmål för familjer och skolklasser under 1890-talet och vid början av det nya seklet. Därför funderade nog museiledningen tidigt på hur man skulle förenkla och förbilliga museibesö-

ken. Ett sätt var att använda polletter. För en lägre summa kunde man inhandla polletter som gällde för olika typer av besök. En modern museiman känner emellertid att systemet verkar krångligt och upplagt för missförstånd. Det är också osäkert om pollettbruket vid museet verkligen kom till stånd. I Kungl. Myntkabinettets samlingar finns dock åtta polletter tillverkade hos Sporrang, som berättar om försöket:

1. Fyrsidig pollett med rundade hörn, Entrée, vitmetall.
2. Fyrsidig pollett med rundade hörn, Entrée, koppar.
3. Rund pollett, Familjebiljett / 4 personer, mässing.
4. Rund pollett, Familjebiljett / 4 personer, koppar.
5. Rund pollett, Familjebiljett / 5 personer, mässing.
6. Tresidig pollett med rundade hörn, Barn, mässing.
7. Tresidig pollett med rundade hörn, Barn, koppar.
8. Oval pollett, Serie, mässing.

Möjligen finns ytterligare varianter av dessa polletter.

IW

Entrépolletter från Biologiska museet i Stockholm. Foto: RIK-foto. Skala 1:1.

Brakteatfyndet i Tystberga år 1599

Det förmodligen äldsta dokumenterade myntfyndet som påträffats i Sverige framkom år 1599 i Tystberga socken i Södermanland. Elias Brenner utgör härvidlag källan till vår kunskap om fyndet. I andra upplagan av hans *Thesaurus Nummorum Sueo-Gothicorum*, utkommen 1731, nämns att skatten innehållit brakteater med bokstäverna E och M. Det skulle således röra sig om mynt från tiden ca 1275-90, dvs Magnus Ladulås regering (Lagerqvists grupper X, XVIIIIB och XVIIIIC).

En notis i ett brev till befallningsmannen Torsten Henriksson på Åland, vilket avsändes av Gustav Vasa den 15 juni 1547, brukar annars anföras såsom den äldsta underrättelsen om ett myntfynd inom det dåtida Sverige: "Szåm thu och giffwer tilkänne vm thett fremande mynt som ther på Åland funnenn är etc. Szå är samme mynt j sig wäll gott, hwar man ther mere thervtaff vpfinne och bekomme motte". Den finländske numismatikern Wilhelm Lagus har emellertid påpekat att just år 1547 hopsamlade Henriksson silver från kyrkorna på Åland, vilket enligt kvitto den 27/6 samma år avgivits till kungens kammarare på Stockholms slott. Lagus förmodade att mynten, i sin tur, hämtats "ur katolska offerkistor och helgonskåp".

Hur det nu än förhåller sig med detta, så var Gustav Vasa enligt en släkting, Per Brahe, rent allmänt "swära lyckosam, hemliga fördolda skatter thil at påfinna wdi jordin whj murar", onekligen en värdefull egenskap för den ekonomiskt sinnade monarken.

Någon förståelse för det vetenskapliga värdet av dylika fynd hade uppenbarligen inte Gustav Vasa. Det var först mot seklets slut som utforskandet av landets fornminnen etablerades. Johannes Bureus, född 1568 och från 1590 anställd i kungens kansli, utgjorde härvidlag en förgrundsgehalt. Just år 1599 var Bureus sysselsatt med att, enligt egen utsago, "dragha kring om hela Rijket at afskrifva Runesténar". Troligen var det på grund av detta nymornade intresse för fornminnen som brakteatfyndet från Tystberga kom att undgå smältgrytorna, en slutstation som väl antagligen annars var legio för jordfynd av ädelmetall vid denna tid.

Fig. 1. Början av koncept till förteckning på mynt och medaljer, som 1630 överfördes från konungens enskilda ägo till Kronans kansli. Denna handling utgör Myntkabinettets första inventarium.

Fig. 2. Mynt från Magnus Ladulås tid som kan ha ingått i brakteatskatten från Tystberga socken i Södermanland år 1599. Foto: ATA.

Det visar sig också att Brenners uppgifter går att verifiera med hjälp av hertig Karls räktekammarböcker. I räntmästaren Peder Pederssons (år 1641 adlad Bergenfelt) räkenskap för år 1600 återfinns nämligen "Een Säck mäd gammalt okunnigt mynt som ähr funned och optaget aff Jorden". Denna säck ingick i det inventarium, som Peder Pedersson övertog från den avlidne räntmästaren Håkan Larsson den 3 juli 1600. 1599 års räkenskap är tyvärr inte bevarad, men säcken med mynt återkommer i de följande årens räktekammarböcker. När hertigens räktekammarare efter kungavalet 1604 slogs ihop med kronans, ingick säcken fortsättningsvis i denna. Den sista räkenskap som jag återfunnit säcken i

är 1611 års; 1612 och 1613 års räntekammarböcker är dock inte bevarade. Därefter tappar vi spåret fram till 1630, då en samling mynt som personligen tillhört Gustav II Adolf överlämnades till kronans kansli. Bland dessa mynt befann sig "små och tunna sölfpeningar", varav "6 st medh åtskilligt M". Förteckningen över de överlämnade mynten är upprättad den 26 maj 1630, och kan sägas utgöra Kungl. Myntkabinettets första inventarium (fig 1).

Endast sex dagar tidigare, den 20 maj, hade vårt första memorial för rikets antikvarier utfärdats. I detta ingick bl.a. arbetsuppgiften att "Allehanda gammalt mynt och penningar vpspörja och samka".

Betydligt fler mynt ur Tystbergafyndet torde emellertid ha förvarats på annat ställe, eftersom en ask innehållande hela 960 brakteater med bokstaven M dyker upp i 1693 års inventarium över Antikvitetskollegiets samlingar. Detta upprättades efter riksantikvarien Johan Hadorphs fränfalle, under vars verksamhetstid Antikvitetskollegiet inrättades (år 1667). Till dess åligganden hörde bl.a. att "grunda ett förvaringsrum för de forntids-skatte, som kunde i jorden upphittas".

Hadorph avled 1692 och året innan hade Antikvitetskollegiet övergått till det nyinstitfide Antikvitetsarkivet, vari även Myntkabinettet ingick. Mynten från Tystbergafyndet har emellertid sedan länge splittrats och inlagts i Myntkabinetts systematiska samling; en del har kanske rentav bortbytts såsom dubletter. Det är därför ej möjligt att med säkerhet avgöra vilka varianter av E- och M-brakteaterna som fyndet bestod av. Med ledning av 1630 års förteckning har dock några exempel på varianter som kan ha ingått avbildats i fig. 2. Brakteater av såväl svealands- som götalandsvikt har antagligen varit representerade.

Källor och litteratur

Arne, T.J.: Antikvitetskollegiets och Antikvitetsarkivets samlingar. *Fornvännen* 1931, s. 50f, 81, 85.

Brenner, E.: *Thesaurus Nummorum Sueo-Gothicorum*. Stockholm 1731, s. 265.

Elgenstierna, G.: *Den introducerade svenska adelns ättartavlor*, I. Stockholm 1925, s. 319. (Adliga ätten Bergenfelt.)
Konung Gustaf den förstes registratur, XVIII. Sthlm 1900, s. 586.

Lagerqvist, L.O.: *Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt*. Stockholm 1970, s. 58f, 70ff.

Lagus, W.: *Numismatiska anteckningar*, II. Om mynt funna i finsk jord. Helsingfors 1900, s. 33f.
Räntekammarböcker vol 62-69, Kammararkivet.

Schück, H.: *Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Dess förhistoria och historia*, I. Stockholm 1932, s. 4, 40ff, 120, 139ff; II. Stockholm 1933, s. 276ff, 334.

Bengt Hemmingsson

Oscar II:s räddningsmedalj

I mars 1862 vistades hertigen av Östergötland (sedermera Oscar II) och hans gemål Sofia vid Rivieran. De hade varit där sedan oktober året förut. Hertigparet bodde i en villa i Nice, som länge kallades Villa Oscar. Under vistelsen hände en dramatisk sak som gjorde dem mycket populära bland lokalbefolkningen.

Under en "promenad" i vagn med sin gemål, i Nice omgivning, såg Oscar ett åkdon med skenande hästar komma i rasande fart och nära att stöta ned i den bredvid vägen branta sluttningen. Då de skenande hästarna ett ögonblick hejdades av ett träd, kasta-

de sig hertigen ur sin vagn och lyckades med stor fara för eget liv fasthålla hästarna. Han räddade därigenom från en säker död en kvinna och två små barn, som alla befunnit sig i vagnen. Ett vittne till händelsen förde nyheten vidare.

Kejsar Napoleon III tilldelade hertigen, för denna bragd, "Medaille de Sauvetage". Oscar II räknade alltid denna medalj som en av sina främsta och mest välförtjänta. Han bar alltid den tämligen enkla räddningsmedaljen. Den hade hederslegionens band. Oscar blev senare hederspresident i de franska livräddarnas förening. Medaljen är utställd på Kungl. Slottet i Stockholm.

IW

TILL VÅR LÄSEKRETS

Manus till artiklar kan numera även insändas på diskett. MS Word skall i första hand användas. I andra hand kan Word Perfect 5.0 eller 5.1 användas. En utskrift av texten skall dock alltid medfölja.

Manus bör utformas på ett överskådligt och lättläst sätt. Anvisningar till sätteriet sköter naturligtvis redaktionen om. Viss textredigering kan vi också hjälpa till med. Men för att hålla sättningskostnaderna nere och för att inte tryckningen skall fördröjas gäller följande:

1. Det manus du lämnar till redaktionen skall vara *Din slutliga* version.
2. Lämna inget åt slumpen. Kolla stavning (görs även av redaktionen) och att Du har med all text. *Läs gärna igenom manus några dagar efter det Du anser Dig färdig* för att förebygga felaktigheter och inkonsekvenser. Fel upptäcks annars först när artikeln föreligger i korrektur.
3. Bildtexter, tabeller odyll skrivs på separat blad med anvisningar i texten om inplacering.
4. All text skrivs på maskin eller datautskrift på vitt A4-papper med *helst 4 cm vänstermarginal* med dubbelt radavstånd utan avstavningar.
5. Sänd alltid in *allt* material *samtidigt* till redaktionen (text, bilder, bildtexter, tabeller).
6. Behåll alltid en kopia av Ditt manuskript.

Vi ser fram emot Din medverkan!

Redaktionen

Ericssbergs slott. Foto: ATA.

Mynt- och medaljsamlingen vid Ericssberg

Då Gustaf Vasas sällsynta riksdaler 1540 såldes för – 40 kr

Av friherre Carl G. Bonde †

Av samlingarna vid Ericssberg äro de flesta såsom bibliotek, arkiv, konstsaker och keramik sammanbragta av friherre Carl Jedward Bonde under den långa tid av nära ett halvsekel, som han bodde på Ericssberg, men ett par samlingar finnas även, vilka stamma från 1700-talet. Den ena är tavelgalleriet, vilket grundades på 1700-talet genom inköp av den Lagerbringska samlingen, och den andra mynt- och medaljsamlingen. Den skapades av fideikommissstiftarens son David Gotthard Hildebrand, och torde vid hans frånfalle 1808 ha varit den största enskilda i Sverige. I bortåt 40 år blev samlingen liggande orubbad i sina skåp, men

på 1840-talet verkställdes en katalogisering, varvid tyvärr en stor del blev utgallrad såsom dubletter och 1847 såldes på auktion i Stockholm. Vid granskning av katalogen till denna auktion finner man att ödesdigra misstag blivit begångna. Såsom exempel kan anföras, att vid auktionen såldes för cirka 40 kr ett exemplar av Gustaf Vasas sällsynta riksdaler 1540, under det att vid Ericssberg behölls en avgjutning. Det sålda exemplaret har jag kunnat spåra genom en rad av senare myntsamlingar, tills det för ett par år sedan såldes till en amerikansk myntsamlare, efter vad jag tror mig veta, värderat till 5 000 kr.

Under friherre Carl Jedwards Bon-

des tid vårdades samlingen omsorgsfullt och blev upplagd i prydliga montrar, men ökades obetydligt och bestod vid hans död 1895 av 1 704 mynt och 1 340 medaljer. År 1897 katalogiserade jag samlingen, efter att i densamma ha låtit ingå min privata lilla samling, bestående huvudsakligen av svenska kopparmynt. Under de följande 15 åren gjordes en del mindre inköp, så att den vid mitt tillträde till fideikommisset utgjordes av 2 550 mynt och 1 406 medaljer. Den nya katalog, som jag nyligen gjort, upptager 5 186 mynt och 2 015 medaljer.

Den första med säkerhet kända myntningen i Sverige ägde rum i Sigtuna på Olof Skötkonungs tid och

Medalj över friherren Carl Gotthard Bonde. Den beställdes av friherrinnan Ingeborg Bonde till äminnelse av Carl G. Bondes 40-årsdag 28 juli 1917. Frånsidan visar en kvinna (numismatiken), sittande vid ett myntskåp och betraktande en medalj. Upp till det friherrliga Bondeska vapnet. Medaljen som präglades i silver (50 mm) graverades av Erik Lindberg. Foto: RIK-foto.

skedde efter anglosaxisk förebild och av från England inkallade myntmästare. Dessa mynt äro av ungefär en femtioörings storlek men tunnare och väga omkring 2 gr. Utmyntningen fortsattes under Olofs efterträdare Anund Jacob men troligen i mycket ringa omfattning, vartill man kan sluta sig av deras stora sällsynthet; i Ericssbergssamlingen finnes det blott tre exemplar, under det att Olof är representerad av 12. Efter Anunds död låg myntningen i Sverige nere i mer än hundra år, tills man i slutet av 1100-talet började efter tyskt mönster prägla små tunna ensidiga mynt s.k. brakteater. Dessa mynt hade sin blomstringstid till omkring 1250, men präglingen fortgick ännu i början av 1500-talet. Under Folkungatiden präglades även små tvåsidiga mynt, vilka särskilt från Magnus Eriksson äro mycket vanliga. Albrekt av Mecklenburg införde likaledes efter tyskt mönster präglingen

av ett större silvermynt vägende omkring ett gram och kallat örtug. Under hela 1400-talet och ända in under Johan III:s tid fortsattes utmyntningen efter örtugtal nämligen örtugar och halva örtugar eller fyrkar. Det första svenska mynt, som bär årtal i präglern, är en örtug från 1478.

År 1512 lät Sten Sture d.y. efter hantverksskild förebild slå våra första stora silvermynt. Dessa äro av varierande vikt; det i Ericssbergssamlingen bevarade väger 13,6 gram. De gingo troligen icke i allmänna rörelsen utan voro avsedda för större utbetalningar eller hedersgåvor. Helt få äro bevarade till vår tid, men då myntsamlare kom på modet i början av 1700-talet, blevo dessa s.k. Sturedalrar föremål för efterbildning av förfalskare, vilka antingen gjorde avgjutningar av äkta exemplar, eller också tillverkade nya stamplar. Avgjutningar lura sällan en nutida samlare, men några av dessa

Friherre Carl Gotthard Bonde (1877-1937) var en av sin tids främsta myntsamlare. Hans samling, som förvaras på Ericssberg i Södermanland, var och är fortfarande en av de största privata mynt- och medaljsamlingarna i Sverige.

Ursprungligen hade samlingen skapats av fideikommissarien David Gotthard Hildebrand (1761-1808). Efter dennes död låg samlingen länge orörd, men år 1847 skedde en stor åderlåtning. Den 6 oktober och under ytterligare några dagar såldes nämligen 2 735 nummer ur den Bondeska samlingen. Auktionskatalogen fick följande titel: *Förteckning på en Större Samling Svenska Mynt och Medaljer som kommer att försäljas på Bok-Auktionskammaren i Stockholm*. Katalogen omfattar 171 sidor.

I det exemplar som Kungl. Myntkabinetet äger finns alla köpare och priser antecknade. Bland köparna återfinns samlare som t.ex. Meinander, Humble, Ossbahr, Klemming, Strokirk, Stiernstedt och Fröling. När så friherren Carl Jedvard Bonde (1813-1895) år 1854 övertog fideikommisset Ericssberg, efter fadern Carl Carlsson Bonde, ägnade han stor möda åt dess skötsel. Han lät bl.a. restaurera slottet 1862. Den fina mynt- och medaljsamlingen uppordnades och delar lades i montrar, men några större kompletteringar skedde ej. Däremot inköptes ett stort antal böcker, porträtt, gravyrer och en dyrbar kollektion av handskrifter och autografer.

På sätt och vis kan man säga att Carl Gotthard Bonde kom till ett dukat bord, men han var själv en hängiven myntsamlare och påbörjade mycket snart en katalogisering av samlingen som bl.a. innehåller den berömda drottning Kristinas 10 dalers plåtmynt från 1644. Redan vid nitton års ålder blev han medlem i Svenska Numismatiska Föreningen.

Den 4 februari 1925 kunde Katrineholms Postens läsare ta del av Carl Gotthard Bondes minnen kring sitt eget samlande och något om myntsamlingens historia. Eftersom denna artikel kan vara svår att få tag på återges den nu i SNT till glädje för nutida läsare.

IW

förfalskare hava varit så skickliga vid efterbildningen av gamla myntstam- par, att det fordras en verklig expert för att upptäcka bedrägeriet. Det är utom Sturedalern huvusakligen Vasa- regenternas mynt, som lockat till ef- terbildning.

Under Gustaf Vasas tid ägde en rik utveckling av det svenska myntväsen- det rum. Han införde mynt efter mark och öretal samt lät 1534 slå den första svenska specieriksdalern vilken sedan med bibehållen vikt och silverhalt präglats av alla våra efterföljande re- genter t o m Carl XV. Under Erik XIV präglades våra första guldmynt och under Carl X Gustaf år 1654 den första inhemska dukaten. Den sista slogs 1868. Redan under Gustaf II Adolf och Christina hade emellertid präglings av dukatmynt ägt rum i Sve- riges utländska besittningar. Under Eriks och Johans tid voro mynten i re- gel synnerligen konstnärligt utförda, men gingo under de följande regenter- na i detta avseende hastigt tillbaka, och det är på några få undantag när, först på 1700-talet vi åter få vackra och smakfulla mynt.

År 1624 började i Sverige utmynt- ningen av koppar. Under de första tju- go åren utmyntades endast i skilje- mynt, men av silverbristen föranled- des man senare, att även prägla huvudmynt av koppar, alltså mynt med ett metallvärde lika stort, som det angivna myntvärdet. På detta sätt upp- stod år 1644 det för vår svenska mynt- historia enastående myntslag, som kallas plåtmynt. Tillverkningen fort- gick i nära 150 år. Det största av dessa med ett värde av tio daler silvermynt präglades blott år 1644; ett exemplar av denna synnerligen sällsynta plåt finnes i Ericssbergssamlingen, och med sin vikt av 20 kg. torde det vara det största mynt, som någonsin ut- myntats. Dess köpkraft på sin tid bör ha varit 500 à 600 kr.

Man ser ofta i utländska myntkata- loger våra plåtmynt angivna såsom nödmynt; detta är emellertid alldeles oriktigt, de voro lika verkliga mynt som någonsin dukater och specieriks- dalar. Däremot hade vi ju under Carl XII de kända små nödmynten av ett tvåöres storlek med ett angivet värde av en daler silvermynt. Dessa nöd- mynt, vilka utgavs till ett antal av cir- ka 42 millioner st., skulle närmast kunna jämföras med banksedlar, och rön- te även samma öde som tyska riks- bankens sedlar i våra dagar, att bli

KÖPER SÄLJER VÄRDERAR

Kvalitetsauktioner
två gånger per år

**B. AHLSTRÖM
MYNTHANDEL AB**

Normalmstorg 1, 1 tr.
Box 7662 103 94 STOCKHOLM
Tel: 08-10 10 10 Fax: 08-678 77 77

värdelösa, dock icke så fullständigt, då de ju alltid hade metallvärdet kvar, och under åren efter Carl XII:s död ompräglades till små skiljemynt.

Medaljsamlingen vid Ericssberg är uppdelad i tre grupper: Kungliga, Enskilda personers och fientliga medal- jer, eller sådana som äro slagna i främmande land under krig mot Sve- rige. Det är först med Vasatiden, som vår medaljhistoria tagit sin början, och de flesta från denna tid äro he- derstecken, som av regenterna, i brist på ordnar, utdelades att av mottagaren bäras i guldkedja kring halsen. Sär- skilt från Gustaf II Adolfs tid finnes här en mycket rik samling av dylika hederstecken bärande konungens bild eller valspråk. De äro ofta små mäs- terverk i guldsmedskonst, inlagda med emalj i olika färger och infattade i rikt cicerade kransar.

Samlingen av enskilda medaljer är ordnad efter de olika gravörerna för att giva tillfälle att studera den konst- närliga utvecklingen. Under 1600-ta- let voro de i regel invandrande tyskar såsom J. G. Breuer och J. Rethé. Den första framstående svensken på detta område var Arvid Karlsten f. 1647 d.

1718. Av hans hand äga vi förutom ett stort antal kungliga medaljer en myc- ket vacker serie minnespenningar över våra stormän vid tiden omkring år 1700. Då Karlsten började åldras, kom till Sverige såsom k. mynt- och medaljgravör schweizaren J. C. Hed- linger, och blev här verksam under en lång följd av år. Såsom medaljkonst- när sätter jag honom högst av alla, som här varit verksamma och han bil- dade en skola, ur vilken utvecklade sig hela serien av våra skickliga me- daljörer på 1700-talet, såsom D. Fehr- man, C. G. Fehrman och Ljungber- ger. Karaktäristiskt för deras konst är den vackra raden av speljettoner till formen runda eller ännu oftare sex- kantiga, med prydliga vapensköldar eller monogram och ibland skämt- samma deviser. Ljungberger har sär- skilt vunnit rykte genom sin vackra rad av medaljer till Gustaf III:s histo- ria. För medaljkonsten inträdde under 1800-talet en period av tillbakagång i konstnärligt avseende, och först i våra dagar har den uppleft en renässans med sådana konstnärer som A. Lind- berg, död 1916, och framförallt hans son Erik Lindberg, den nu vid K. Myntet verksamme gravören.

Rörande den tredje gruppen av medaljer, de s.k. fientliga, ha menin- garna varit delade, huruvida de egent- ligen borde få intaga en plats i en svensk samling. Kanslirådet Berch (d. 1777) upptager dem i sin svenska medaljbeskrivning, undet att B. E. Hildebrand i sitt stora verk över Sve- riges och det Svenska Konungahusets Minnespenningar utesluter dem i det han i företalet säger: "För ingen del har jag kunnat förmå mig, att efter Berchs' föredöme upptaga fientliga minnes- och smädepenningar, slagna i anledning av våra i krig lidna motgån- gar. Må vem som vill vanpryda sin svenska samling med dessa om råhet och hätskhet vittnande arbeten". För egen del har jag så tillvida följt Hil- debrand, att jag lagt upp dessa medal- jer i en särskild serie, men jag kan ej gå in på att de skulle vanpryda en svensk samling. Många av dem äro visserligen smaklösa och illa utförda, men hava dock ett stort historiskt in- tresse. Andra åter äro båda vackra och konstnärliga såsom exempelvis serien av Peter den Stores medaljer över seg- rarna över Carl XII eller en del danska över Magnus Stenbocks slutliga ne- derlag.

Tore Almqvists mynt

Tore Almqvist (1906–1992) kommenterade dessa mynt vid en intervju gjord av Jerry Lantz-Taira i hans bostad på Myntverket, Kungsholmen 1991. Almqvist var driftchef på Kungl. Mynt- och Justeringsverket, Stockholm, 1948–1972.

5 öre provprägling

Den var oerhört lättpräglad och i rostfritt material 18/10 i stället för 18/8 med så låg kolhalt som möjligt. Den är gjord i fördjupad relief i motsats till upphöjd, vilket gör den ofantligt lätt att prägla i jämförelse med andra, där man skulle dra upp materialet till tex en kungabild. I fördjupad text är stampen upphöjd i reliefen och "trycker ner" som i en vanlig stämpel. Det är en oerhört arbetssparande metod. Så det hade blivit en utomordentligt vacker femöring. Grabbarna på "Departementet", som skulle behandla det här hade knappast sett myntverket på insidan. För dem var det som vilket ärende som helst och det blev ingen ingående diskussion om det. *Fig. 1.*

Fig. 1.

Fig. 2.

Gustav VI Adolfs jubileumsmynt – provmynt/"experiment"

Det var 1962 års femkrona, åttioårsjubileet. Först gjorde gravören en bild av kungen. På fransidan gjorde han en etruskisk gudinna som håller en sköld med ett medusahuvud på. Den blev ganska hög på punkten med medusahuvudet som hamnade precis mittför kindknotan på kungabilden. Det erfordras ett fruktansvärt tryck för att få båda sidorna att gå upp ordentligt vid präglings. Då gjorde vi ett försök att göra som i Frankrike, Italien och Amerika. Vårt system är att vända myntet som bladet i en bok, rättvänt. De har så att ena sidan blir uppåt och den andra nedåt. När vi gjorde så, då gick de upp utomordentligt fint på båda sidor med normalt tryck. Men det var bestämt i vår kungörelse att de skulle vara präglade med rättvänd bild. Det här myntet är tvärtom. Här är de fullpräglade på punkterna på åtsidan såväl som på fransidan, därför att de höga punkterna kom vid sidan om varandra. Det var inga svårigheter. När punkterna kom mittemot varandra, som på det slutgiltiga myntet, fyllde de inte upp som de skulle. Det här myntet gjorde vi på "Medaljen", då det inte gick att göra i en myntpress. Det var ett försök för att visa hur lätt det var att få upp den fullt med normalt tryck. Det här är det enda myntet med det s k Amerikanska systemet. *Fig. 2.*

Ekengrens förminskade 1-krona 1952, provprägling cu/ni

Det här är en förminskad enkrona som var ett sparsamhetsförsök och kom att kallas Ekengrens krona. Ekengren var riksbanksdirektör och var med och granskade myntförslagen. Han föreslog en mindre enkrona men den blev inte godkänd och kom aldrig ut i cirkulation. *Fig. 3.*

Fig. 3.

Liten medalj/skålla

Det här är kanske världens minsta medalj. Det går inte att tillverka en mindre medalj i en reduktionsmaskin. Den är cirka 5 mm i diameter. Under är en skålla i normal storlek på 35 mm. En reduktionsmaskin förminskade från en modell i brons, men numera i plast vilket går lika bra. Modellen var väl 30 cm i diameter som sedan förminskades till önskad storlek. Det här är en av Léo Holmgrens medaljer. *Fig. 4 a + b.*

Fig. 4a.

Fig. 4b.

10 öre provprägling 1962

Det här är ett förslag till tioöring som aldrig blev präglad. Vi fick i uppdrag att göra förslag till Gustav VI Adolf med namnchiffer på innesidan. Det här är präglat rätt, och de andra två med framsidan upp och ner. Det var bara av en händelse och som aldrig upprepades. Fig. 5.

1 krona provprägling 1967

Den här enkronan är i rostfritt stål. Det var ett försök att få ett billigare material än kopparnickel. Framför allt billigare än de dyrbara legeringar vi hade innan. Det skulle blivit dyrare än järn men billigare än koppar eller mässing. Jag frågade Fagersta om de hade någon kvalitet på rostfritt, som skulle lämpa sig för sånt här. De hade inte riktigt reda på det själva, då de aldrig gjort något försök. De föreslog att vi skulle prova med en kvalitet som hette RRN59. Det var deras kodnamn och var en kromnickel med 18 krom och 10 nickel. 10 nickel ansågs vara svårt att tillverka och för starkt för att vara riktigt bra. Allt rostfritt brukade framställas 18/8. Det var vitare än det normala, men samtidigt var 18/10 kinkigare på ett annat sätt i behandlingen då det skulle vara så mjukt som möjligt vid utglödning tillstånd för att kunna präglas och det betyder att det måste vara så låg kolhalt som möjligt. Jag gjorde ett litet fel då jag beställde det i utglödning band, i stället skulle jag tagit det i hårt valsat band, för när vi skulle till att stansa ut det så var det för mjukt i själva utstansningen. När det sedan skulle lettras, det vill säga rullas kant på dem, så böjde sig myntplattan en aning och de blev lite svagt skålga. De skulle i stället varit hårda vid utklippningen, då skulle de blivit plana fina plattor och fått normal letterkant som det måste för präglings. Eftersom det var rostfritt gick inte det här materialet att behandla som kopparnickel eller silverblandad legering. Det här rostfria materialet fordrar specialbehandling i glödningen, och det skulle i så fall inneburi att vi klippt ut dem och skickat tillbaka dem till Fagersta som hade utrustning för glödning och sedan fått dem renskurade efteråt och därefter präglat på dem på det. Då hade de blivit fina. Nu blev de inte riktigt präglade i kanten därför att den här lettringen inte blev riktigt utförd då plattorna inte stod emot trycket utan krökte ämnena. Letterkanten blev inte så kraftig

Fig. 5.

Fig. 6.

som den skulle blivit. Så när jag visade upp enkronan godkändes den inte, man sa att "den har för dålig kant, så skall den inte se ut". Men det berodde på att vi inte hade glödgningsutrustning. Provet här visar i alla fall att det gick utomordentligt bra att prägla i det här materialet. Det var inte alls hårdare eller besvärligare än kopparnickel som hade använts tidigare. Det var min idé men Léo Holmgren ivrade mycket för att vi skulle få rostfritt. Hade det här myntet behandlats rätt hade det blivit perfekt! Fig. 6.

10 öre, provprägling nickel "PROV N"

Vi provade med tioöringen också och det gick bättre för den fick en bättre letterkant. Det var inte så känsligt på det lilla myntet. Men det försöket blev också nedlagt. Vi gjorde bara några provmynt, så det här är de enda som jag har kvar. Resten makulerades för att samlare inte skulle få tag i dem. De är markerade på så sätt att det tydligt visar att de är provmynt och inte bli fara för förväxling. Fig. 7.

Fig. 7.

5 öre 1927

Det här är ett försök till förfälskning. Man kan se att det står 1927 på den och det är fel. Det året gjordes det bara ett litet antal femöringar, så de blev dyrbara samlarmynt. Här har de med ett gravyrstick eller något försökt peta bort en bit för att få det att se ut som om det vore präglat. Här är det också en som det står 1805 på, och det är ett sånt skoj som de har hållit på att larva sig med. Fig. 8a + b.

Fig. 8a.

Fig. 8b.

2 öre Karl XV

Det här är ännu ett sånt där fusk man kan se ibland där två åtsidor är ren-svarvade och sedan sammanlödda. Det står 2 öre på bägge sidor. Den har nog använts till att singla slant. Alltid pil uppåt. Vi kallar det överkat mynt. Kul för samlare. *Fig. 9.*

Fig. 9.

Makulerade mynt

Det här är prov på hur felpräglade mynt makulerades. Det gjordes i vals-verk med refflade valsar som bildar de här mönstren. Man smälter ner dem senare. Det var risk när det låg fel-präglade mynt fritt i myntverket. Ett av mynten är från Norge. *Fig. 10.*

Fig. 10.

10 kronor jubileumsmynt 1972

Här gjorde Ulvfot en jökla tabbe, men då hade jag slutat på Myntet. Under hela tillverkningen var jag med, men inte när vi kom igång med masstill-verkningen. När stamparna kom till präglingsavdelningen så var det ett stråk över hela fränsidan där kungens namnteckning var, som om de kört över stampen med en slipskiva. Jag skulle ha kasserat alltihop, men Ulvfot sa "det är inte så kinkigt" och själv hade jag ingenting att säga till om då, så det fick bli så. Grabbarna i präglin-gen skämdes för att präglade med så då-liga stammar, så därför satte de igång att polera dem nere på präglingsavdel-ningen och tog bort det värsta. Ulvfot var totalt okunnig om sådana här sa-ker. *Fig. 11.*

Fig. 11.

Fig. 12.

Fig. 13.

Tore Almqvist 60 år/Skålla

Det var Léo Holmgrens påhitt när jag fyllde sextio. Gravörerna och de i verkstan började tala om ifall de skul-le få slå en medalj av mig. Léo model-lerade upp den och gravörerna tog hand om reduktionen. Verkstan gjorde svarvning och hårdning. Så hela verkstan har deltagit i det här. Jag skaffade silver för det var mycket kin-kigt då det inte gick att köpa inom ver-ket. Det blev arton stycken. En i guld också som jag gav till Violas 60-årsdag. Vi sålde den 1970 till Ahlström precis innan värdet gick upp tiofalt. *Fig. 12.*

1976, Kungliga Bröllopet

Det här är det uruslaste mynt Léo Holmgren har gjort. Jag förstår inte att han släppte det ifrån sig. Han har försökt att få Silvia att skratta så att tänderna syns men det lyckades inte. Han skulle låtit henne ha samma all-varliga min som kungen. Det hade bli-vit snyggt för det är oerhört svårt att gravera ett porträtt en face. *Fig. 13.*

SNT har
fortfarande låga annonspriser
Utnyttja det!

Fig. 14.

Jubileumsmedalj över Kungliga Myntet 100 år

Det här är en jubileumsmedalj över Kungsholmen 100 år. Léo var mycket förtjust i att göra nakna kvinnor. Den här tjejen arbetade som stämpelnsbiträde på Kontrollen. Vad hon hette minns jag inte längre. Fig. 14.

Tores möte med Gustav VI Adolf

Vi hade ett informellt möte hos kungen. Både T. Swensson, myntverksdirektören, och jag hade fått ett likalydande inbjudningskort för att delta i ett sammanträde om de nya mynten. Där var chefen från Nationalmuseum Otte Sköld plus Ivar Johnsson från Konstakademien och den där C. G. Palmstierna, som var en mycket trevlig karl och var handsekreterare hos kungen.

Vi satt i kungens matsal i västra valvet och diskuterade en tvåring gjord i fördjupad relief. Kungen var inte vidare förtjust i den. Den var felstavad också med namnet Gustaf skrivet med v i stället för f. De tyckte det var ett alldeles utomordentligt vackert mynt, sa Otte Sköld. Kungen var inte så nöjd ändå. Det var precis som om någon hade sagt någonting i förväg på något underligt sätt, för då böjde sig kungen förbi Swensson som satt emellan oss och frågade mig "vad tycker du då"? O, jäklar jag hoppade upp i luften. Nu jäklar är jag direkt tillfrågad. Och jag satte igång, för jag hade hört hur de andra snackade med kungen. Så jag började med "Ers majestät". Sen började jag berätta för honom att det här är något helt annat än det vi är vana vid förut, och den där Swensson sjönk ner mer och mer i sin stol. Kungen spände ögonen ändå bättre och sa "jasså på

vad sätt då". Jag fortsatte, jo vi har alltid givit ut mynt med upphöjd relief. Det betyder att verktygen som vi präglar med har försänkt relief och är alldeles släta när man stryker med handen på dem. Ibland inträffar tomslag i maskinerna. Matningen hakar upp sig på något sätt och går tom utan något emellan. Då kan stamparna märka varandra. När man då skall fortsätta att prägla så ser man det på mynten. Man ser ett avtryck ifrån andra sidan, åtsidan. Det får det inte vara och då monterar man ner verktyget och försöker polera det snyggt igen eller byta verktyg. För det mesta går det att polera bort. Men om de här slår ihop sa jag, med upphöjd relief, då blir de totalt obrukbara och måste kasseras. Men hör ni, det är väl inte bra, sa kungen. Nja, nja började de andra på. Men jag sa att vi har gjort försök att montera på någon slags anordning som stoppar när det hakar upp sig i matningen, men har inte kommit fram till någonting än. Swensson kröp ihop ännu mer. Han ville inte snacka om sånt för han förstod det inte. Då började Otte Sköld på att snacka. "Åsch, Myntverket kan klara det där med ett så vackert mynt". "Hör ni, hör ni" sa kungen, ni får beröm. Då kom kungen på bra humör.

Men det där drog ut på tiden och vi satt väl där en timme. Annars hade det varit gjort på tio minuter. Men han var så oerhört intresserad av det där, kungen. Det riktigt förvånade mig att han så snabbt förstod vad det handlade om. De andra sa ingenting särskilt.

När vi sedan skulle gå så gick de fram och bökade sig och till sist skulle jag gå fram och ta i hand och tacka. Jaha, sa kungen, tack skall du ha för

dina tekniska synpunkter, det var mycket intressant. Till Swensson sa han inte ett ord och inte till de andra heller. Det var bara till mig och det tyckte jag var så bra.

Swensson försökte lura mig att bli på efterkälken då han skickade tillbaka mig när vi kom till Tegelbacken genom att säga "Jag glömde fotografierna och du får gå tillbaka och hämta dem". Då förstod jag att då skulle jag inte hinna. Men när jag kom tillbaka till Myntet så sa jag att de inte lagt ner fotografierna." Jodå, men det var inte meningen att du skulle vara med". O jävlar sa jag och stod på huvudet ut på gatan.

Kan du tänka dig, då kom en taxi. Så sällsynt som det var med taxi på Hantverkargatan på den tiden. Jag hoppade in i taxin. Jag hade visst två eller tre kronor i fickan. Det räckte då. Jag sa att kör så fort det går för jag skall upp till västra valvet på Slottet. De sitter där och väntar. Kungen är där. Det var vid tvåtiden på eftermiddagen. Chauffören ställde sig på gasen helt och hållet. När jag kommer, håller de på att gå in. Hade jag kommit en halv minut senare så hade jag inte kunnat gå in. Då hade väl kungen frågat om det inte skulle vara två från myntverket. Swensson hade väl då skylt på att jag varit försenad. Det hade varit omöjligt för mig att gå in. Det var annat med kungen på den tiden än nu. Det var det finaste jag varit med om i livet, att kungen sa till mig att jag sagt något intressant så att de andra hörde på och att Swensson fick på käften när han försökte lura mig så att jag inte skulle få vara med. Jag har aldrig varit med om något så bra.

Jerry Lantz-Taira, Stockholm

Säkerhetsdetaljer hos nya sedlar

Alla nya sedlar har flera olika säkerhetsdetaljer för att förhindra förfalskning. Riksbankens broschyrer om sedlar har en ofullständig beskrivning av säkerhetsdetaljerna (avsiktligt eller slarv?). Nedan presenteras följande sedlar:

- 20 kr Selma Lagerlöf
- 100 kr Carl von Linné
- 500 kr Karl XI, blå
- 500 kr Karl XI, röd
- 1000 kr Gustav Vasa

Sedelpapper tillverkas nu av importerad råbomull. Äldre sedlar tillverkades av lump, men modern lump kan inte användas eftersom den är förorenad med olika plastmaterial.

Sedlarna är tryckta med både koppartryck (graverat eller etsat) och offset-tryck. 20 kr och 100 kr har koppartryck endast på framsidan medan 500 kr och 1000 kr har koppartryck på båda sidor.

Vattenmärke finns med en bild av huvudpersonen på sedeln. 20 kr-sedeln har vattenmärket upprepat utan något försök att få bilden rätt i höjled. Övriga valörer har endast en bild som sitter rätt i höjled.

Säkerhetstråd av inplastad metall finns i samtliga sedlar. 20-100 kr har en smal tråd, medan 500-1000 kr har en bred tråd. 500 kr blå har en vågig tråd, medan 500 kr röd har en slät tråd.

Dold bild syns endast vid snett infallande ljus och är omöjlig att återge utan koppartryck. 500 kr har ett dolt ruttmönster i nollorna i 500-valören längst ned till höger. De övriga sedlarna har en dold liten triangel inne i den större synliga triangeln till höger om porträttet.

Mikrotext i offset-tryck finns hos 500 kr-sedeln av blå och röd typ. Den röda 500 kr-sedeln har dessutom mikrotext i koppartryck som kan göras mycket mindre så att det behövs en stark lupp för att läsa texten. 500 kr röd har mikrotext på framsidan mellan kanten på hattens brätte och kragen (nästan ovanpå offset-tryckets stora mikrotext) samt även på baksidan strax under den handskrivna texten. 100 kr-sedeln har graverad mikrotext i övre högra hörnet. 20 kr och 1000 kr har graverad mikrotext lodrätt längst till höger bredvid personnamnet. 1000 kr har även mikrotext längs en av vådersolarna.

Koncentriska cirklar (rasterfälla) i ett ruttmönster finns ovanpå vattenmärket för 500 kr röd, 1000 kr och 20 kr. Detta saknas hos 100 kr och 500 kr blå.

Fluorescerande tryck kan finnas som koppartryck, boktryck (sedelnumret) eller offset-tryck. Koppartryck med fluorescens finns hos 500 kr (25 daler km) och hos 1000 kr (diagonalt upptill vänster och nedtill höger). Fluorescerande sedelnummer finns hos samtliga sedlar utom 500 kr blå 1985. Däremot har 500 kr blå 1986 fluorescerande nummer. Fluorescerande offset-tryck på framsidan finns hos 20 kr (landskapet) och 1000 kr (staden). Fluorescerande offset-tryck på baksidan finns hos 500 kr röd (hjulet och namnteckningar) och 1000 kr i form av en halvmånegubbe i solen. Det förekommer att denna halvmåne har så svagt tryck att den endast syns som enstaka obetydliga prickar. Det har skrivits i tidningarna om affärer som vägrat ta emot sådana 1000 kr-sedlar trots att de varit äkta. Det vore säkrare att göra allt fluorescerande tryck med koppartryck som lämnar ett tjockt färglager.

Sedelserien 1985-1992

Valör	20 kr	100 kr	500 kr blå	500 kr röd	1000 kr
Papper råbomull	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Koppartryck, framsida	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Koppartryck, baksida	—	—	Ja	Ja	Ja
Vattenmärke	Ja*	Ja	Ja	Ja	Ja
Säkerhetstråd	Ja	Ja	Ja*	Ja	Ja
Dold bild	Ja	Ja	Ja*	Ja*	Ja
Mikrotext i gravyr	Ja	Ja	—	Ja	Ja
Koncentriska cirklar	Ja	—	—	Ja	Ja
Fluorescens, gravyr	—	—	Ja	Ja	Ja
Fluorescens, nummer	Ja	Ja	—/Ja*	Ja	Ja
Fluorescens, offset fram	Ja	—	—	—	Ja
Fluorescens, offset bak	—	—	—	Ja	Ja

*) markerar att avvikelse finns som beskrivs närmare i texten.

Sedelserien 1963-1990

Valör	5 kr	10 kr	50 kr	100 kr	1000 kr
Koppartryck, framsida	—	Ja	Ja	Ja	Ja
Koppartryck, baksida	—	—	—	—	Ja
Vattenmärke	Ja*	Ja	Ja	Ja	Ja*
Säkerhetsfibrer	Ja	—	—	—	—
Säkerhetstråd	—	Ja	Ja	Ja	Ja
Fluorescens, nummer	—	—	—	—	Ja

*) 5 kr har ett vågigt ruttmönster med siffran 5, 1000 kr har en bild rätt i höjled, 10-100 kr har upprepat bild.

Jan Alexandersson

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-11 50 81

Prenumerera på
årsset och jubileumsmynt
från Norge, Danmark och Finland
genom oss.

Även utgåvor från hela världen.

Sedlar. Polletter.

Listor skickas gratis.

NORRTÄLJE MYNT AB

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

RECENSION

Birgitta Conradson: Pappersmästarna. Om holländarna på 1700-talets Tumba bruk. 180 sidor, rikt illus. med svart-vita bilder, utgiven av Nordiska museet Stockholm. ISBN 91-7108-365-0.

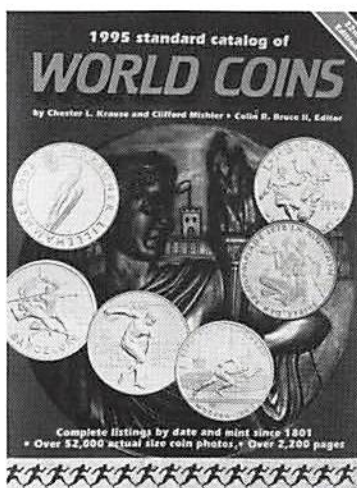
Under 1700-talet hade Sverige stort behov av yrkeskunnigt folk, bl a värvades holländska pappersmakare för svenska statens räkning. Flera lockades hit från C. & J. Honigs välenommerade pappersbruk utanför Amsterdam för att lära svenskarna att tillverka sedelpapper som inte gick att förfälska. Detta skedde i samband med uppbyggnaden av Riksbankens sedelpappersbruk i Tumba. Tre generationer holländare verkade vid bruket under perioden 1758-1825.

Pappersmästarna skildrar några inflyttade holländares öden och livsvillkor i Sverige och på Tumba bruk. En av dessa var Erasmus Mulder, pappersarbetare från Zaandam, som togs emot med öppna armar och blev den förste pappersmästaren på det nya sedelpappersbruket. Läsaren får följa livet på bruket - som också påverkas av den politiska utvecklingen. Denna nya bok kompletterar på ett utmärkt sätt Erik Castegrens arbete *Riksbankens pappersbruk Tumba. Minnesskrift till dess tvåhundraårsjubileum år 1955*. Stockholm 1955.

Birgitta Conradson har under många år varit knuten till Nordiska museet och har där arbetat med mycket olika föremålsgrupper som tex äldre förpackningar och keramik. Under senare år har hon genom sina forskningar bidragit till kunskapen om vår tidiga invandrarhistoria.

IV

BOKNYTT

Nu har tjugoundra upplagan av *Standard Catalog of World Coins* utkommit. Boken är sammanställd av Chester L. Krause och Clifford L. Mishler och omfattar mynt från tiden 1801-1994 beskrivna på 2.216 sidor (1995 års upplaga har 88 sidor mer än föregående upplaga). Här får vi uppgifter om många av de nya staternas mynt samt en hel del av alla nya jubileumsmynt, inkl olympiemynten från Lillehammer 1994.

I USA kostar katalogen \$49.95 (postavgift på \$2.50). Skriv till Krause Publications, Book Department NR, 700 E. State St., Iola, WI 54990-0001, USA. ☐

UTSTÄLLNING

Svenska folkets Guldrum har öppnat!

Guld - ett ord som rymmer spänning, mystik och tankar om rikedom. I alla tider har människan önskat förvärva denna ädla metall. Åtskilliga bevis på detta finns i de många förhistoriska skatterna av guld och silver som hittats i svensk jord.

För dagens museer finns emellertid en hel del problem förknippade med att visa värdefulla föremål. Samtidigt som man vill visa den glänsande praktan måste man skydda den från stöld. Detta har gjort att Statens Historiska Museum i Stockholm under många år inte kunnat visa de finaste skatterna. Nu har museet äntligen kunnat öppna "Svenska folkets guldrum", en stor utställningssal i en läcker och säker förpackning. Man har låtit bygga ett underjordiskt valv där man planerar att visa en under åren växlande utställning av skatter och andra föremål funna och bevarade både i Sverige och utom landet.

För att komma till "Guldrummet" måste man följa labyrintens vindlingar ner till underjorden. Här nere visas skatter som kan dateras från yngre stenålder och fram till 1500-talet.

En stor del av metallen är obearbetat guld eller silver men här finns också prov på en helt oslagbar guldsmedskonst som tex i de tre guldhalskragarna från Älleberg och Mönö i Västergötland och Färjestaden på Öland, eller det medeltida Elisabeth-relikvietet!

Men även föremål från Kungl Myntkabinettet finns med i utställningen. Bland annat visas romerska mynt av guld och silver - solidi, aurei och denarer - funna på Öland och Gotland.

Av Kungl Myntkabinettets största och viktigaste fynddel, nämligen det vikingatida fyndmaterialet, visas endast mindre, utvalda delar. En äldre myntskatt med framförallt islamiska mynt hittad i Snäckarve, Stenkumla socken på Gotland, för att illustrera våra kontakter med det islamiska världet. En yngre myntskatt med en stor del tyska och anglosaxiska mynt hittad i Fole, Sojdebys socken på Gotland, som visar att våra kontakter vidg sig till större delen av Europa.

FRÅGESPALTEN

Frågeställaren Jan Alexandersson talar i SNT 5 · 94 s. 143 om seriebokstäver på 5- och 10-kronorssedlar 1890-1952, dvs Sittande Svea. I min samling finns bland 5-kronorssedlarna följande med två seriebokstäver:

1905 Zz, 1906 Zz, 1908 Hh, 1916 Cc, 1927 Cc, 1928 Ee, 1930 Ee, 1935 Hh, och 1936 FF. Bland 10-kronorssedlarna finns 1904 GG, 1906 FF, 1908 Rr, 1909 Kk, 1910 Ee, 1915 Bb, 1916 Aa, 1917 Dd, 1918 Gg, 1921 Cc, 1922 QQ, 1923 Ee, 1924 Bb, 1926 DD, 1930 Oo, 1932 Ll, 1934 Rr, 1935 Rr, 1937 Vv, 1938 Bb.

Lika intressant är att samtidigt studera antalet siffror i sedelnumret. I min samling har 5-kronorssedlarna t o m 1908 5 siffror, 1912, 14, 16, 17

och 1918 likaså, fr o m 1919 har alla 6 siffror. Motsvarande bland 10-kronorssedlarna: t o m 1909 5 siffror, 1915, 16, 17, likaså, fr o m 1918 6 siffror.

Tillgänglig litteratur behandlar icke J A:s fråga. Min uppfattning är att J A:s gissning är den logiskt riktiga. Man började trycka med en seriebokstav och ett 5-siffrigt nummer, då detta inte räckte dubblerades seriebokstäverna (A blev AA) och när inte heller detta räckte införde man en stor och en liten bokstav (AA blev Aa). Med ytterligare ökat behov av sedlar måste man öka numret från 5- till 6-siffrigt. Det råkade alltså inte bli så utan behovet av fler och fler sedlar framtvingade denna utveckling.

Olle H. Freij
Höllviken

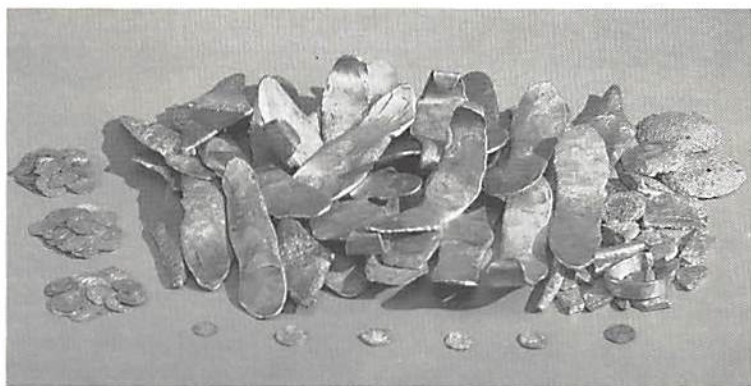

Fig. 1. Fyndet från Lummelunda, Burge socken på Gotland, visar mynt och grivnas, silvertackor med enhetlig vikt som fungerade som betalningsmedel i Ryssland. Foto Gabriel Hildebrand, RIK-foto.

Dessutom finns några av gravmynten från "Birka", Adelsö socken i Uppland, utställda. Två vikingatida islamiska guldmynt funna i Kullsta, Estuna socken i Uppland, är också med. Sammanlagt har man i Sverige funnit endast sex vikingatida islamiska guldmynt.

Ett viktigt fynd som fått en egen monter är det från Lummelunda, Burge socken på Gotland. Här finns större delen av föremålen utställda tillsammans med ryska sk grivnas, silvertackor med enhetlig vikt, som användes som betalningsmedel i Ryssland under medeltiden, några med inskrifter, samt en liten del av mynten ur skatten.

Från senare tid finns ytterligare märkvärdigheter, nämligen tretton islamiska dinarer och efterpräglingar från 1100-talet från en större skatt bestående av en stor mängd smycken och andra silverföremål. Denna skatt är hittad i Dune, Dalhems socken på Gotland.

Vidare visas ett fynd som hittats i Uppland, Rotebro socken, Länsmansberget. Här ingår sex guldmynt från bl a England, Polen och Spanien samt det finaste ur svensk synvinkel, Erik XIV:s ungerska gyllen från år 1568 i mycket god kvalitet.

Men Kungl Myntkabinettet deltar även på annat sätt i denna fantastiska satsning för det svenska folket. Vår medarbetare Fritz Engström och en f d kollega till honom, Gunnar Green, har nämligen tillverkat det vackra kopparskrin, innehållande bland annat det senaste myntsetet och invigningsdagens Svenska Dagbladet, vilket H M Konungen Carl XVI Gustaf

efter gammal god sed lät mura in i golvet framför entrén till Guldrummet.

Inför utställningen har Statens Historiska Museum låtit ge ut en bok, *Guldets magi i saga och verklighet*, i redaktion av Anita Knappe. Boken är rikt illustrerad med härliga färgbilder och innehåller ett flertal uppsatser, bl a av Lars O Lagerqvist, som skriver om islamiska mynt. Boken kommer att recenseras vid ett senare tillfälle.

Fler fantastiska skatter kommer svenska folket till del när Kungl Myntkabinettet 1996 öppnar sina portar till ett nytt museum. Då kommer besökarna att få möta andra myntskatter, alltifrån romerska myntfynd från järnålder till myntskatter från 1700–1800-tal.

EW

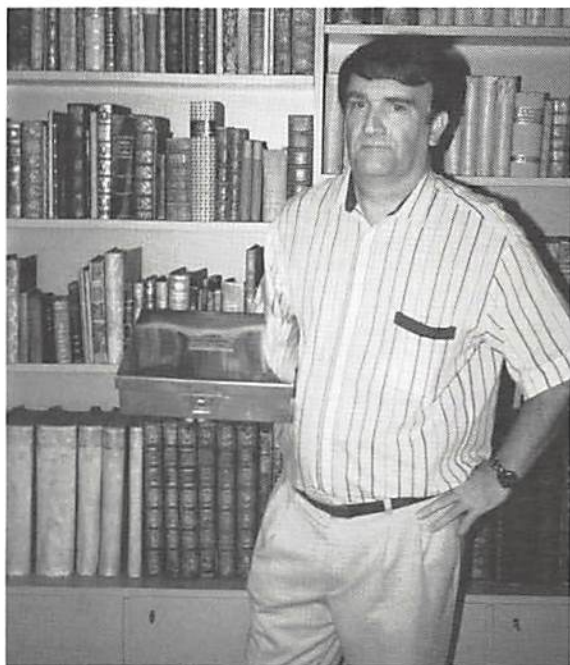

Fig. 2. Fritz Engström med det av honom förfärdigade kopparskrinet, vilket senare murades in i golvet utanför Guldrummet. Foto Harald Nilsson, KMK, 1994.

UTSTÄLLNING

Frimurareutställning i Bordeaux

Hösten 1992 pågick i Wien den stora utställningen "Freimaurer - solange die Welt besteht", anordnad med anledning av 250-årsjubileet av grundandet av den första frimurarelogen där "Aux trois canons" (se SNT nr 1-93 s. 15). *Musée d'Aquitaine* i Bordeaux anordnar i samarbete med Bibliothèque Nationale i Paris och 36 andra institutioner och storloger utställningen "La Franc-Maçonnerie" från den 11 juni 1994, behandlande såväl frimureriet såsom sådant som dess roll i staden. I ett prospekt nämnes, att det äldsta frimuraretrycket, från 1735, är en samling dryckesvisor och kvinnligt frimureri under riten "Le Droit Humain". *Musée de la Grande Loge Féminine de France* tillhör f.ö. bidragsgivarna.

Inträdesavgiften är 25 F, för grupper 15 F, öppettiden 10-18 (utom mån- och helgdagar), onsdagar till 22. Katalog kan beställas från museet, adress 20, cours Pasteur, F-33000 Bordeaux, pris 150 F.

Frimureriet har tydligen blivit ett populärt utställningstema på museer runt om i Europa. Således visades den finländska utställningen "I guld och himmelsblått", med fil. mag. Tom C. Bergroth som utställningsarkitekt, efter att sedan nyåret 1992 ha visats på ett antal museer i Finland och Danmark, under tiden 20 aug. - 16 okt. i år i stamhuset på Blasieholmen i Stockholm för att sedan fortsätta till Düsseldorf och, måhända, om något år till rikssvenska museer. Den läsvärda katalogen utkom i en andra reviderad upplaga 1992 (Åbo landskapsmuseum, utställningskatalog 15). Den har såväl finska som svenska parallelltexter samt en uppsats (av diplomingenjör Eero Ekman, Åbo) om det finska frimureriets uppkomst och utveckling under 1900-talet, även på engelska.

På kontinenten visades utställningarna "Faiences du XVIIIème siècle à décor maçonnique" i Montluçon april - september 1990, "La franc-maçonnerie dévoilée en France et Haute-Loire" i Le Puy februari-maj 1993 och "La franc-maçonnerie et l'Europe du XVIIIème siècle à nos jours" i Bryssel maj-juni 1993. Luxemburg blir "Europas kulturstad 1995" med bla utställningarna "Engagierte Freimaurer oder der sozio-kulturelle Einfluss der Freimaurerei in Luxemburg" à Bibliothèque Nationale (salle Mansfeld), 37, boulevard Roosevelt, den 9-28 januari och "Die Freimaurerei in der Diskussion" à Konsthhaus beim Engel, Rue de la Loge (!), den 28 april - 28 maj, den sistnämnda under medverkan av "Régionale du Centre d'Action Laïque du Brabant wallon" och "Grand Orient de Luxembourg", båda med fritt inträde.

L. P-n

Ålandsdalern igen...

Se även artiklar i SNT
4/5 · 91 sid. 116, 8 · 91 sid. 204
1 · 92 sid. 21

Skam den som ger sig! Nu är det dags igen för ett nytt kapitel i historien om den åländska dalern. Det förra försöket slutade snöpligt, sedan riksmyndigheterna i Helsingfors slagit ned upprorsförsöket och hotat med räfist och rättarting och allmänt åtal för falskmyntning. Hela projektet lades ned i all tysthet. Det enda bestående minnet av det äventyret är *nöddalern*, som efteråt påpassligt nog präglades av en humoristisk konsthantverkare i Mariehamn, och som såldes i stort antal.

Ålands Penningautomatförening (PAF), som står bakom projekten med dalern, bedriver framför allt spelverksamhet ombord på fartygen mellan Sverige och Finland. Det är inte precis några småhandlare - budgeten för år 1994 är 130 miljoner finska mark. PAF står under beskydd och inspektion av de åländska myndigheterna, och PAF:s överskott skall användas till allmännyttig verksamhet på Åland. Det som närmast står på programmet är inrättandet av ett levande sjöfartskvarter i Mariehamn med fartygsbyggen och allt annat, som hör till segelfartygsepoken - ett slags sjöfarts-Skanssen. Man har redan åstadkommit två imponerande fartygsbyggen, nämligen Albanus och Linden.

När det gäller dalerutgivningen har PAF den här gången gått försiktigare tillväga än man gjorde vid det första försöket. Nu har planerna förelagts myndigheterna i Helsingfors för granskning. Därifrån har man inte precis fått några applåder - men dock ett tyst samförstånd - och för att mynten den här gången inte skall få en officiell prägel och kunna förväxlas med gångbart mynt, har de fått randinskriftionen *Not legal tender*.

Dalern kallas nu för samlar- och souvenirmynt, och vad man har åstadkommit är väl närmast att jämföra med jultallriken, välgörenhetsfrimärken och annat i den vägen. Valörerna är på 10, 50 och 100 mark. Fast bosatta ålänningar har kunnat förhandsbeställa ett nummerat och förstadsplomberat set, förseglat med en bit

Åländskt 100-daler souvenirmynt avbildande barken Frieda på åtsidan. Foto: Ålands Penningautomatförening.

alldeles äkta segelgarn, doftande av tjära och hav. Valören 100 daler kommer av PAF att giutas in i en speciell hårdplastförpackning för att användas i casinoverksamheten ombord på fartygen och på Hotell Arkipelag i Mariehamn.

Efter allt ståhej kring dalern hamnade väl de flesta sedan i byrålådorna och glömdes bort.

På fränsidan finns den åländska kartbilden med positionsangivelser i bästa sjöfartsstil. En dag satt en ålänning och fingraskade mynten och fann att landskapsdelen Lumparland helt fallit bort på 100-dalern men inte på 10- och 50-dalersmynten. En produktionsmiss - som inte på något vis var planerad - säger man hos PAF. Det här blir alltså ytterligare ett litet tillägg i historieskrivningen kring dalern, som kanske till sist i alla fall kan få ett visst intresse hos samlare.

Gunnar Hallenblad

**SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGENS
MEDLEMSNÅL**
kan rekvireras från kansliet!
Pris: 35 kr + porto

Tallriksunderlägg med numismatiska motiv

Kungl Myntkabinettet planerar en museibutik i de nya lokalerna vid Slottsbacken. Redan nu kan vi erbjuda exklusiva tallriksunderlägg med fyra numismatiska motiv i färg hämtade ur vår rika bild- och fotosamling. Nr 3 visas på omslaget av denna SNT, nr 4 på SNT 6 · 94. De föreställer:

1. Pengar räknas och belopp noteras. Miniatur ur *Livre des Merveilles*, ca 1410. Pärllgrå ram.
2. En adelsman lånar pengar. Miniatur ur ett franskt manuskript, 1400-tal. Pärllgrå ram.
3. Interiör från myntverket i Wien: myntprägling. Kolorerad gravyr av Moritz Ledeli (1856-1920). Ockraröd ram.
4. Interiör från myntverket i Wien: myntprägling. Kolorerad gravyr av Moritz Ledeli (1856-1920). Ockraröd ram, viktjustering.

1.

2.

3.

4.

Tallriksunderläggen är hårda med filtklädd undersida och har måtten 30 × 40 cm. Introduktionspris 60 kr/st. För mera information ring Maria Palmqvist, tel 08-783 94 29.

Ni kan redan nu fylla i talongen nedan med angivande av *antal* tallriksunderlägg och vid val av *motiv* använder Ni *siffrorna vid resp bild*. Leverans jämte faktura sker så snart vi har Er beställning. Portokostnad tillkommer. Beställningen skickas till: *Kungl Myntkabinettet, Box 5405, 114 84 Stockholm.*

Jag beställer st tallriksunderlägg av motiv nr	Namn:
" st " nr	Adress:
" st " nr	Postadress:
" st " nr	Tel.:

AUKTIONER

UTLÄNDSKA

- Dec 9-11 New York, Superior
13-15 Mannheim, KPM
17-24 Bryssel, Elsen
- Jan. 5-7 Orlando, Bowers & Morena
30-31 Los Angeles, Gillio
- Febr. 4 Long Beach, Ponterio
11 Bryssel, Elsen
15-18 München, Hirsch
23 Singapore, Taisei-Baldwin-Gillio

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgiv samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel 046-14 43 69

Prenumeration på Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

Om Du är medlem i SNF eller till NNU ansluten förening kan Du prenumerera på denna intressanta, populärt avfattade tidskrift, som innehåller artiklar på danska, norska eller svenska, myntsamlarntyt, recensioner samt auktionslistor från de danska och norska föreningarna (endast medlemmar till Nordisk Numismatisk Union anslutna föreningar kan lämna anbud). Tidskriften, som redigeras i Köpenhamn, utkommer med 8 nr om året.

För våra medlemmar åtar sig Svenska Numismatiska Föreningen att ordna prenumerationen, för närvarande 90 kr om året. Sätt in beloppet på SNF:s postgiro 150007-3 och skriv "NNUM" på talongen.

Om du vill ha provexemplar ring kansliet 08-667 55 98 (vardagar onsd - torsd 10.00-13.00) eller skriv till Banérgatan 17 nb, 115 22 Stockholm.

MÄSSOR

UTLÄNDSKA

- Dec New York, International
Numismatic Convention

De som önskar tillkännage kommande auktioner eller mässor i auktionskalendern ombedes kontakta redaktionen, Kjell Holmberg.

Komplettering av "Kung Eriks Försvarsmynt" SNT 4 · 94

Av beklagliga skäl redovisades Dresdner Münzkabinetts exemplar inte i publicerade artikel. Av den anledningen önskar jag för helheten komplettera sammanställningen över kända exemplar.

Ägare	nr	diam	kl	vikt
Dresdner	B/2	23,5 mm	—	4,17 g
Münzkabinett				

Mz

JUBILEUMSMEDALJ GUSTAV II ADOLF

utgiven av SAMFUNDET KUNGL. MYNTKABINETTETS VÄNNER

Det är nu 400 år sedan Gustav II Adolf föddes. Till detta jubileum har Myntverket präglat en medalj för samfundet Kungl. Myntkabinettets Vänner. Den har modellerats av den kände skulptören och medaljkonstnären Ernst Nordin.

Åtsida: GUSTAF II ADOLF med-
sols kring bröstbild i profil, höger
sida, omgiven av årtalen 1594 ()
1632. Nedtill konstnärssignaturen
EN.

Frånsida: TILL 400-ÅRSMINNET
AV GUSTAF II ADOLFS
FÖDELSE DEN 9 DECEMBER
1594 omgivande stora riksvapnet i
sköld med vasavapnet som hjärt-
sköld.

Rand: Kontrollstämplar, nummer-
stämplar.

Medaljen präglas i guld, silver och
brons i enlighet med vidstående fak-
taruta. För att säkerställa ett högt
andrahandsvärde är upplagorna
numrerade. En kortfattad historik
författad av den kände numis-
matikern, f museidirektören Lars O
Lagerqvist, medföljer i etuiet.

Beställning göres på tel
016-12 03 00

Foto: Studio Roland

Metall	Diam	Vikt	Upplaga max	Pris SEK
Guld 18K	45 mm	80 g	20	10 990:-
Silver 999/1000	45 mm	50 g	650	520:-
Medaljbrons	45 mm	45 g	350	290:-

Samtliga medaljer är numrerade.

I priserna ingår etui, frakt och moms. De gäller t o m 31 dec. 1994.

Leverans sker mot postförskott vad avser silver- och bronsmedaljerna.

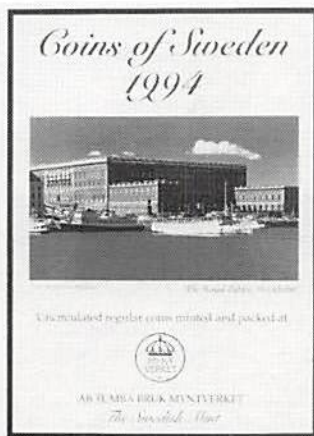
Beställning av guldmedaljen sker genom samtidig förskottsinbetalning
av hela beloppet till pg 76 22 15-2.

Rekordlåga myntupplagor 1994!

Myntpräglingen 1994 kommer pga den ringa efterfrågan från
bankerna att bli den lägsta på många år. Årets samlarmynt
kommer därför att bli mycket eftertraktade. Av samlarmynten har
9 950 st av vardera valören förpackats i den trevliga Souvenirför-
packningen i fyrfärgstryck tillsammans med en gyllene mynt-
medalj i samma legering som 10-kronorsmyntet. Upplagan kom-
mer ej att ökas.

Priset för Souvenirförpackningen är 80:-

Exp. avgift tillkommer. Leverans sker mot postförskott. Samlar-
mynten kan även köpas i mynthandeln.

AB TUMBA BRUK MYNTVERKET, BOX 401, 631 06 ESKILSTUNA, TEL 016-12 03 00